



TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ  
**ARAŞTIRMA MERKEZİ**

Kasım 2011

**AB Ülkeleri, ABD ve Türkiye  
Cumhuriyeti Anayasalarında  
Azınlıklarla İlgili Düzenlemeler**

Bu çalışmada, AB ülkeleri, ABD ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında azınlıklar ve onlara tanınan haklarla ilgili düzenlemelerin olup olmadığı incelenmiştir.

Aziz AYDIN

Uluslararası İlişkiler

azizaydin@tbmm.gov.tr

Tel: 420 80 03



EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR



## ÖZET

- Her devlet az ya da çok etnik köken, din veya dil bakımından farklı grupları barındırır. Ülke nüfusuna göre az sayıda olan grupların kendilerini yalnız ve korunmasız hissetmeleri, zaman içinde onların özel himaye talep etmelerine ve azınlık hakları kavramının doğmasına neden olmuştur.
- Bazen devletler arasında yapılan ikili ve çok taraflı anlaşmalarda azınlıkların hangi gruplardan oluştuğu ve onlara tanınan haklar belirlenmektedir. Bazen uluslararası örgütlerin çatısı altında çok taraflı uluslararası anlaşmalarla taraf devletler açısından hüküm doğuran azınlıklarla ilgili düzenlemeler yapılabilmektedir. Bazen de ülkeler kendi anayasalarına veya daha alt mevzuatına azınlıklarla ilgili hüküm koyabilmektedirler.
- Uluslararası hukuk açısından bugüne kadar bağlayıcı bir azınlık tanımı yapılamamıştır. Bu teknik bir zorluktan ziyade ülkelerin kendilerini azınlık tanımıyla bağlamak istememeleridir.
- Azınlıklarla ilgili olan bütün uluslararası belgelerde azınlık haklarından değil, azınlıklara mensup kişilerin haklarından bahsedilmiştir. Böyle bir düzenlemeye gidilmesinin altında yatan temel neden, devletlerin azınlıklara kolektif haklar tanımak istememeleri, grubun kendisini değil, gruba mensup kişiyi özne kabul ederek tanınan hakların bireysel hak olacağını vurgulama arzularıdır.
- Bu çalışma kapsamındaki ülkeler Türkiye hariç değerlendirmeye tabi tutulduğunda, ele alınan 28 devletten 14'ünün anayasasında (Almanya, ABD, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere (Birleşik Krallık), İrlanda, İspanya, Kıbrıs Rum Yönetimi, Lüksemburg, Malta, Portekiz ve Yunanistan) azınlıklara ilişkin düzenlemenin yapılmadığı görülmektedir. (Bu ülkelerden Belçika, İspanya ve İngiltere ülkede yaşayan farklı etnik gruplara azınlık haklarının ötesinde geniş haklar tanımıştır.)
- Azınlıklara ilişkin uluslararası sözleşme ve anlaşmalarda temelde azınlık mensubu kişilerin kendi kimliklerini, kültürlerini, dinlerini, dillerini ve geleneklerini koruma; kendi örgütlerine sahip olma; azınlık dilinde haber ve fikir alma ve verme hürriyetini kapsayan ifade hürriyeti; kendi kitle iletişim araçlarına sahip olma ve bunları kullanma; azınlık dilini, özel ve kamusal alanlarda kullanma; azınlık dilindeki adını ve soyadını kullanma;

kendi azınlık dilini öğrenme ve anadilde eğitim hakkı ile kendi özel eğitim ve öğretim kurumlarını kurma ve yönetme gibi azınlığın çoğunlukla fiili eşitliğini sağlamaya yönelik haklar yer almaktadır.

- Avusturya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, İsveç, İtalya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya anayasalarında yukarıda belirtilen azınlık haklarının biri veya birkaçı teminat altına alınmıştır.
- Anayasalarında azınlık haklarına ilişkin en ayrıntılı düzenlemeler anayasalarını nispeten yakın bir tarihte yapmış olan Doğu Avrupa ülkeleridir.

**İÇİNDEKİLER**

<b>ÖZET</b> .....	<b>i</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>iii</b>
<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>v</b>
<b>1. GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>2. AZINLIK KAVRAMI, AZINLIK TÜRLERİ VE AZINLIK HAKLARINA İLİŞKİN TEMEL SORUNLAR</b> .....	<b>3</b>
2.1. Azınlık Kavramı .....	3
2.2. Azınlık Türleri .....	4
2.2.1. Ulusal Azınlıklar .....	4
2.2.2. Etnik Azınlıklar .....	5
2.2.3. Dinsel Azınlıklar .....	5
2.2.4. Dilsel Azınlıklar .....	5
2.3. Azınlık Haklarının Kapsamı .....	6
2.4. Azınlık Haklarıyla İlgili Temel Sorunlar .....	7
2.4.1. Azınlık Kavramının Tanımlanamayışı .....	7
2.4.2. Azınlık Haklarının Sınıflandırılması .....	7
2.4.3. Göçmen İşçilerin ve Mültecilerin Durumu.....	8
2.4.4. Yerli Halkların Durumu.....	8
<b>3. AB ÜLKELERİ VE ABD ANAYASALARINDA AZINLIKLARLA İLGİLİ DÜZENLEMELER</b> .....	<b>9</b>
3.1. Almanya.....	9
3.2. Avusturya.....	9
3.3. Belçika .....	10
3.4. Bulgaristan .....	10
3.5. Çek Cumhuriyeti.....	11
3.6. Danimarka.....	12
3.7. Estonya.....	12
3.8. Finlandiya .....	13
3.9. Fransa.....	13
3.10. Hollanda .....	14
3.11. İngiltere (Birleşik Krallık).....	14
3.12. İrlanda.....	15

3.13.	İspanya.....	15
3.14.	İsveç.....	16
3.15.	İtalya .....	17
3.16.	Kıbrıs Rum Yönetimi .....	17
3.17.	Letonya .....	18
3.18.	Litvanya .....	18
3.19.	Lüksemburg.....	18
3.20.	Macaristan.....	19
3.21.	Malta .....	20
3.22.	Polonya .....	20
3.23.	Portekiz.....	21
3.24.	Romanya .....	21
3.25.	Slovakya .....	23
3.26.	Slovenya .....	24
3.27.	Yunanistan .....	25
3.28.	Amerika Birleşik Devletleri.....	26
<b>4.</b>	<b>TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA AZINLIKLARLA İLGİLİ DÜZENLEMELER.....</b>	<b>26</b>
<b>5.</b>	<b>SONUÇ .....</b>	<b>29</b>
<b>6.</b>	<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>32</b>
<b>7.</b>	<b>EKLER .....</b>	<b>35</b>

## KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
a.g.k.	: adı geçen kaynak
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
A.k.	: Aynı kaynak
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
der.	: derleyen
md.	: madde
par.	: paragraf
s.	: sayfa
THÖŞ	: Temel Haklar ve Özgürlükler Şartı





## 1. GİRİŞ

Günümüzde hemen hemen hiçbir devlet<sup>1</sup> homojen bir etnik nüfusa sahip değildir. Her devlet az ya da çok etnik köken, din veya dil bakımından farklı grupları barındırır. Ülke nüfusuna göre az sayıda olan grupların kendilerini, özellikle savaşlar nedeniyle, yalnız ve korunmasız hissetmeleri, onların özel himaye talep etmelerine neden olmuştur. Zaman içinde bu talepler azınlık hakları kavramını doğurmuştur.

Azınlıkların ortaya çıkışında farklı nedenler olmakla birlikte temel unsur imparatorluklardan ulus-devletlere geçiş sürecinin yaşanmış olmasıdır. Azınlıklar, 16. yüzyıldan itibaren devletler arasında yapılan ikili veya çok taraflı andlaşmalarla<sup>2</sup> devletler hukukunun konusu olmuştur. Başlangıçta dinsel azınlıklar göz önünde bulundurulurken, zamanla etnik ve dilsel azınlıklar da andlaşmalarla azınlık kavramı içine alınmıştır. Azınlıklara ilişkin uluslararası insan hakları hukuku içinde evrensel nitelikte ve hukuki bağlayıcılığa sahip ilk düzenleme II. Dünya Savaşı sonrasında yapılabilmektedir.<sup>3</sup>

Azınlık sorunlarının dünya barışını tehdit eden en önemli istikrarsızlık unsurlarından birisi olması, dünyada bu konu üzerine ilginin son dönemde artmasına neden olmuştur. 1990'lı yıllardan başlayarak, özellikle Avrupa'da azınlıklar sürekli gündeme gelmekte; azınlıklar ve azınlık hakları üzerine pek çok çalışma yapılmaktadır.

Azınlıklar ulusal olduğu kadar potansiyel uluslararası sorun olma niteliği de taşımaktadır. Azınlık sorunları ulusal düzeyde çözümlenemediği oranda uluslararası alanda çözümlenmeye çalışılmış ve gelinen aşamada uluslararası gündem konularından biri haline gelmiştir.<sup>4</sup>

Azınlıklara ilişkin düzenlemeler değişik ülkelerde farklı biçimlerde yapılabilmektedir. Bazen ikili ve çok taraflı andlaşmalarda azınlıkların hangi gruplardan oluştuğu ve onlara

<sup>1</sup> Bunun istisnası “mikro devlet” diye tabir edilen çok az nüfusa sahip küçük ülkelerdir. Örneğin, Vanuatu, Kiribati, Palau, Nauru ve Saint Lucia.

<sup>2</sup> “Andlaşma” tabiri Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “anlaşma” ve “antlaşma” şeklinde geçmesine rağmen, bu çalışmada Anayasamızda ve 244 sayılı Kanunda geçtiği şekliyle “andlaşma” olarak kullanılmıştır.

<sup>3</sup> Azınlık haklarının tarihsel gelişimiyle ilgili olarak bkz. Erol Kurubaş, **Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.32-58, Süleyman S. Terzioğlu, **Uluslararası Hukukta Azınlıklar ve Anadilde Eğitim Hakkı**, Alp Yayınevi, Ankara, 2007, s.12-49, Baskın Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3. Basım, İmaj Yayınevi, Ankara, 2000, s.105-118 ve Ayşe Füsün Arsava, **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No:579, Ankara, 1993, s.1-17.

<sup>4</sup> Erol Kurubaş, **a.g.k.**, s.x.

tanınan haklar belirlenmektedir.<sup>5</sup> Bazen çok taraflı uluslararası andlaşmalarla taraf devletler açısından hüküm doğuran azınlıklarla ilgili düzenlemeler yapılabilmektedir.<sup>6</sup> Bazen de ülkeler kendi anayasalarına veya daha alt mevzuatına azınlıklarla ilgili hüküm koyabilmektedirler.<sup>7</sup> Azınlıklara ilişkin düzenlemelerin tamamının ayrı ayrı ele alınması bu çalışmanın kapsamının çok ötesine taşacağından, burada ülke anayasalarında azınlıklarla ilgili yapılan düzenlemeler incelenmiştir. Söz konusu düzenlemelere değinilirken, azınlıkları da içine alan ve bütün ülke anayasalarında ifadesini bulan eşitlik ve ayırım gözetmeme gibi ilkelerin yerine, azınlıklara pozitif haklar<sup>8</sup> tanıyan düzenlemeler dikkate alınmıştır. Bu çalışmada ele alınan ülkeler ise Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile sınırlandırılmıştır. Türkçe versiyonları bulunan ABD ve Kıbrıs Rum Yönetimi Anayasaları hariç, diğer ülke anayasalarının İngilizce versiyonları incelenerek gerekli kısımlarının Türkçeye çevirisi yapılmıştır. Söz konusu ülkelerde uluslararası andlaşmalarla azınlıklara tanınan haklara ise ayrıntıyla girilmeden değinilmiştir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Girişten sonra ikinci bölümde, azınlıklık kavramı ele alınmış, azınlık türlerine değinilmiş ve azınlık haklarıyla ilgili temel sorunlar

<sup>5</sup> Örneğin Türkiye açısından azınlık tanımının yapıldığı en önemli metin Lozan Barış Andlaşması metnidir. Lozan'ın "Azınlıkların Korunması" başlığını taşıyan I. Kısım III. Bölümünde (Madde 37-45) Türkiye'de yaşayan Gayrimüslimler azınlık olarak kabul edilmiştir. Bkz. İsmail Soysal, **Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1965, s.47-50.

<sup>6</sup> Örneğin Birleşmiş Milletler çerçevesinde imzalanan ve 1976'da yürürlüğe giren (taraf devletler açısından bağlayıcı hale gelen) 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 27. maddesinde "Etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile birlikte, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme, ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır" hükmüne yer verilmiştir. Bu andlaşmaya taraf olan 167 ülke, topraklarında bulunan azınlıkların haklarını tanımıştır. Bkz. Birleşmiş Milletler, "International Covenant on Civil and Political Rights", Erişim:12/11/2011,

[http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg\\_no=IV-4&chapter=4&lang=en](http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en)

Avrupa Konseyi çerçevesinde 1992 yılında imzaya açılan ve 1998 yılında taraf devletler açısından yürürlüğe giren "Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı" ile 1995 yılında imzaya açılan ve 1998 yılında taraf devletler açısından yürürlüğe giren "Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme" azınlık haklarının tanıyan ve azınlıkların korunmasına yönelik taraf devletleri yükümlülük altına sokan bölgesel düzeyde (Avrupa) yapılmış uluslararası sözleşmelerdir. Bugün Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı 25 Avrupa ülkesinde uygulama alanı bulmuştur. Bkz. Avrupa Konseyi, "European Charter for Regional or Minority Languages CETS No.: 148", Erişim:12/11/2011,

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=148&CM=8&DF=12/11/2011&CL=ENG>

Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme ise 39 Avrupa ülkesi tarafından kabul edilmiştir.

Bkz. Avrupa Konseyi, "Framework Convention for the Protection of National Minorities CETS No.: 157", Erişim:12/11/2011,

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=157&CM=8&DF=12/11/2011&CL=ENG>

<sup>7</sup> Ülkelerin anayasalarına ya da daha alt mevzuatına azınlıklarla ilgili düzenlemeler koyması başlıca iki nedenden kaynaklanmaktadır. İlki, ülkelerin kendi iç barışlarını koruma çabasıyla bu düzenlemelere yer verilmesidir. İkincisi ise, taraf oldukları uluslararası andlaşmaların gereği olarak iç hukuklarında düzenlemeler yapmalarıdır. Örneğin Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'ye taraf olan ülkeler adı geçen sözleşme gereğince mevzuatlarında azınlıklara ilişkin düzenlemeler yapmaktadırlar.

<sup>8</sup> "Pozitif haklar" kavramı ikinci bölümde "Azınlık Haklarının Kapsamı" başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

incelenmiştir. Üçüncü bölümde, AB ülkeleri ve ABD anayasalarında azınlıklarla ilgili düzenlemeler ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Türkiye’de azınlıklarla ilgili durum değerlendirilmiştir. Beşinci bölümde ise çalışmada ulaşılan sonuçlar belirtilmiştir.

## 2. AZINLIK KAVRAMI, AZINLIK TÜRLERİ VE AZINLIK HAKLARINA İLİŞKİN TEMEL SORUNLAR

### 2.1. Azınlık Kavramı

Sosyolojik ve hukuksal açıdan incelenebilecek “azınlık” kavramına ilişkin olarak bugüne kadar genel kabul görmüş bir tanıma ulaşılamamıştır. Bununla birlikte sosyolojik açıdan azınlığı tanımlamak nispeten daha az sorunludur. Sosyolojik olarak, bir toplulukta sayısal bakımdan az olan, başat olmayan ve çoğunluktan farklı niteliklere sahip olan gruplara “azınlık” denilmektedir. Buna göre, bir toplumdaki çeşitli etnik ve dinsel grupların yanı sıra eşcinseller, transseksüeller hatta bazen kadınlar da azınlık olarak nitelenebilmektedir.<sup>9</sup>

Hukuksal açıdan bakıldığında ise, azınlıklara dair düzenlemeleri içeren uluslararası sözleşmelerde, azınlık tanımı yapılmadan azınlık hakları üzerinde durulduğu görülmektedir. Azınlıklar sorununun siyasi yönü de göz önünde bulundurulduğunda, tanımlama konusundaki belirsizlik, devletlerin kendi tanımlamalarıyla bağlı kalma istekleriyle açıklanabilir.<sup>10</sup>

Azınlık kavramı ile ilgili tanımlamalara daha çok akademik çevrelerde ve uluslararası örgütlerin dokümanlarında rastlanmaktadır. Bu tanımlamalar içinde en bilineni Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu (1999 yılında adı İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Alt Komisyonu olarak değiştirilmiştir.) raportörü Francesco Capotorti’nin 1977 yılında hazırladığı Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Çalışmada yer verdiği tanımlamadır.<sup>11</sup>

Capotorti raporunda azınlık, “bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayıca az olan, egemen konumda olmayan, üyeleri -o devletin vatandaşı olan- nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel veya dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik, üstü örtülü de olsa, bir dayanışma duygusu gösteren bir grup”

<sup>9</sup> Baskın Oran, **a.g.k.**, s.66-67.

<sup>10</sup> Naz Çavuşoğlu, “Azınlık Nedir?” **İnsan Hakları Yıllığı**, Cilt 19-20 (1997-1998), s.93.

<sup>11</sup> Francesco Capotorti, **Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities**, United Nations, New York, 1991.

olarak tanımlanmıştır.<sup>12</sup>Capotorti bu tanıma ilişkin objektif ve subjektif olmak üzere iki kriter önermiştir.

Objektif kriterlerden ilki, bir devletin nüfusu içinde farklı dil, din ve etnik kökene mensup grupların bulunması ve bunların nüfusun geri kalan kısmından kesin çizgilerle ayrılmış olmasıdır. İkinci objektif kriter, azınlık grupların nüfusun geri kalan kısmından sayıca az olmasıdır. Üçüncü objektif kriter, bu grupların nüfusun geri kalan kısmına göre hakim pozisyonda olmamasıdır. Son objektif kriter, bu grupların üyelerinin içinde yaşadıkları devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmalarıdır. Subjektif kriter ise bu objektif ölçütlere uyan grup üyelerinin kendilerine özgü özelliklerini koruma isteğine sahip olmalarıdır.<sup>13</sup>

Hukuksal açıdan kavramın kapsamı üzerinde tam bir uzlaşma olmasa da, doktrinde ve uluslararası örgütlerin yaptığı çalışmalarda çoğunlukla Capotorti'nin azınlık tanımının esas alındığı görülmektedir.

## 2.2. Azınlık Türleri

Azınlık kavramına ilişkin çalışmalarda ulusal, etnik, dilsel ve dinsel azınlıklar gibi farklı azınlık gruplarından bahsedilmektedir. Ne var ki doktrinde, azınlık kavramında olduğu gibi, azınlık gruplarının ayrı ayrı tanımlanmasında da tam bir görüş birliği mevcut değildir.

### 2.2.1. Ulusal Azınlıklar

Doktrinde daha çok kabul gören tanımlamaya göre, “ulusal azınlık” tarihsel, kültürel, dilsel bağlarının olduğu etnik grubun egemenliği altındaki devletin ülkesi dışında, başka bir devletin sınırları içinde yaşayan bir gruptur.<sup>14</sup> Etnopolitoloji iki etnik azınlık kategorisinden söz ederken; örneğin Bulgaristan ve Makedonya Türkleri ulusal azınlık, devlete sahip olmayan Korsikalılar ya da Basklıları etnik azınlık olarak sınıflandırmaktadır.<sup>15</sup> Ancak, bir devletin sınırları içinde, o devletle vatandaşlık bağı bulunan etnik, dinsel veya dilsel azınlıkları kapsar şekilde de ulusal azınlık kavramının kullanıldığı görülmektedir.<sup>16</sup> Avrupa Konseyi bünyesinde yapılan çalışmalarda ise bütün azınlıkları kapsayacak şekilde ulusal azınlık kavramı kullanılmaktadır.

<sup>12</sup> A.k., s.96, par.568.

<sup>13</sup> A.k., s.96, par.566-567.

<sup>14</sup> Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, Su Yayınları, İstanbul, 2001, s.28.

<sup>15</sup> Füsün Üstel, “Ulusal Devlet ve Etnik Azınlıklar”, **Birikim**, No.73 (Mayıs 1995), s.13.

<sup>16</sup> Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, s.28.

### 2.2.2. Etnik Azınlıklar

Ulusal azınlık kavramından daha kapsamlı olan etnik azınlık kavramı ulusal azınlık teşkil etmeyen etnik grupları da kapsamaktadır.<sup>17</sup> Önceleri etnik azınlıklar yerine ırk azınlıkları kavramı kullanılırken, 1950 yılında BM Alt Komisyonunda ırk kavramının sadece genetik fiziki özellikleri yansıtmaması, etnik kavramının ise bütün biyolojik, kültürel ve tarihi özellikleri kapsamaması nedeniyle ırk azınlıkları yerine etnik azınlıklar kavramının kullanılması kararlaştırılmıştır.<sup>18</sup>

### 2.2.3. Dinsel Azınlıklar

İlk zamanlarda dini azınlık kavramı içine sadece Hıristiyanlar alınırken, zamanla Müslüman ve Yahudiler de kapsam içine alınmıştır. Ancak günümüzde din kriteri bir azınlığa mensubiyeti belirlemede genel bir prensip değildir. Bu ayrım, din kriterinin grubu objektif olarak toplumun çoğunluk teşkil eden kesiminden fark edilir bir şekilde ayırt etmesi ve dinin, grup mensuplarının yaşam ve kültürünü etkilemesi koşulu ile kullanılabilir.<sup>19</sup>

### 2.2.4. Dilsel Azınlıklar

I. Dünya Savaşı'na kadar bir halka mensubiyetin en önemli işareti olarak görülen dil kriteri zamanla ağırlığını kaybetmiştir. Muayyen bir dili veya muayyen bir diyalekti kullanan bütün grupların dilsel azınlık olarak kabul edilip edilemeyeceği hala çözüme ulaştırılmamış bir konudur. Dilsel azınlıkların saptanmasında nüfus yoğunluğu, göç, işsizlik, dilin gelişmişlik derecesi, grubun dil bilgisi, muhtariyet, okul dili, haberleşme araçlarının mevcudiyeti, azınlığın büyüklüğü, etnik bir partinin mevcudiyeti, siyasi güç, resmi dilin statüsü gibi farklı ölçütler dikkate alınmaktadır.<sup>20</sup> Bu konuda vurgulanması gereken husus, çoğunluk dilinin diyalektinin azınlık dili olarak mütalaa edilemeyeceğidir.<sup>21</sup>

Azınlık türlerinin azınlık haklarından yararlanma durumları birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin, çok nadiren tanınan dinsel azınlığa mensup bireyler, sadece dinin gereğini yapmaya ilişkin azınlık haklarından yararlanabilmektedirler. Dilsel azınlığa mensup bireyler ise, sadece dilin çeşitli alanlarda kullanımı ve öğrenimiyle ilgili haklardan yararlanabilmektedirler. Etnik azınlıkların yararlanabilecekleri haklar ise çok daha geniştir.

<sup>17</sup> Ayşe Füsün Arsava, **a.g.k.**, s.56.

<sup>18</sup> Francesco Capotorti, **a.g.k.**, s.34, par.197.

<sup>19</sup> Ayşe Füsün Arsava, **a.g.k.**, s.57.

<sup>20</sup> **A.k.**, s.57-58.

<sup>21</sup> Erol Kurubaş, **a.g.k.**, s.22.

Etnik azınlıklar dinsel (farklı ise) ve dilsel azınlıkların yararlandıkları haklardan başka yaşam tarzı ve kültüre ilişkin haklardan da yararlanabilmektedirler. Ulusal azınlıklar ise en geniş haklara sahip grup olarak, dinsel (farklı ise), dilsel ve etnik azınlıkların haklarının yanı sıra ulusal kimliklerini koruma hakkına da sahiptirler.<sup>22</sup>

### 2.3. Azınlık Haklarının Kapsamı

Azınlıkların ve bunlara mensup kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması, insan haklarının uluslararası korunmasının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Azınlıkların korunması bakımından uluslararası hukukta, ilk olarak, en temel insan hakkı olan yaşam hakkı çerçevesinde azınlıkların yaşam ve var olma hakları korunmaya çalışılmıştır. Yaşam ve fiziksel var olma hakkından sonra, azınlıkların ve mensuplarının korunmasında negatif ve pozitif haklar ayrımı karşımıza çıkmaktadır. Negatif haklar, azınlığa mensup kişilerin çoğunluğun haklarından yararlanmasını sağlamak amacı ile eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkelerini içeren kurallardan oluşmaktadır. Esasen bunlar bir ülkenin tüm vatandaşlarına tanınan bireysel haklardır. Örneğin, yasa önünde eşitlik, siyasal hak eşitliği, dinini uygulama özgürlüğü, mülkiyet hakkı vb. Pozitif haklar ise, azınlığın çoğunluktan farklı olan dil, din, etnik köken gibi özelliklerini sürdürbilmesine yönelik kuralları kapsamaktadır. Örneğin dillerini kullanma, kendi dillerinde eğitim görme vb. Bu haklar tüm vatandaşlara değil, sadece azınlığa tanınır. Bu nedenle gerçek azınlık hakları bunlardır. Bu hakları azınlık mensubu kişiler kendi grubuyla birlikte kullanır.<sup>23</sup> Eşitlik ilkesini sanki bozar biçimde kimi vatandaşlara böyle “artı” haklar tanınması, “dezavantajlı” olan azınlıkların eşitliğe kavuşmasının başka türlü mümkün olamayacağı gerçeğine dayanmaktadır. Esasen azınlıklara pozitif haklar tanınmasıyla amaçlanan çoğunlukla fiili eşitliğin sağlanabilmesidir.<sup>24</sup>

Uluslararası hukuk açısından önce Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, sonra Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme ile azınlıklara tanınan hakların çerçevesi belirlenmiştir. Bu haklar kabaca, azınlık mensubu kişilerin kendi kimliklerini koruma, kendi kültürlerini yaşatma ve geliştirme hakları; kimliklerinin asli unsurlarını oluşturan din, dil, gelenekler ve kültürel mirası koruma hakları; dinini ya da inancını açıklama ve dini kurumlar, örgütler ve dernekler kurma hakları; kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke

<sup>22</sup> Erol Kurubaş, **a.g.k.**, s.23-24.

<sup>23</sup> Süleyman S. Terzioğlu, **a.g.k.**, s.8-9 ve Baskın Oran, **Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İctihat, Uygulama**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2004, s.23.

<sup>24</sup> Baskın Oran, **Türkiye’de Azınlıklar**, s.23-24.

sınırlarıyla kayıtlı bulunmaksızın, görüş edinme ve azınlık dilinde haber ve fikir alma ve verme hürriyetini kapsayan ifade hürriyeti hakları; kitle iletişim araçlarından yararlanma ve kendi kitle iletişim kuruluşlarını kurma ve kullanma hakları; azınlık dilini, özel ve kamusal alanlarda (burada kamusal alan deyimi, Türkiye’de yaygın olarak kullanılan anlamının dışında, kamuya açık mekânları, dışarıyı, başka kişilerin de bulunduğu yerleri ifade etmektedir.) müdahale edilmeksizin kullanma hakları; azınlık dilinin idari makamları kapsar şekilde kamu makamlarıyla ilişkilerde kullanılması hakkı; azınlık dilindeki adını ve soyadını kullanma hakkı; kendi azınlık dilini öğrenme ve anadilde eğitim hakkı ile kendi özel eğitim ve öğretim kurumlarını kurma ve yönetme haklarını kapsamaktadır.<sup>25</sup>

## 2.4. Azınlık Haklarıyla İlgili Temel Sorunlar

### 2.4.1. Azınlık Kavramının Tanımlanamayışı

Bu bölümde “Azınlık Kavramı” başlığı altında anlatıldığı üzere, azınlık kavramında genel kabul görmüş bir tanıma ulaşılamamıştır. Sonuçta uluslararası sözleşmelerde azınlık kavramı tanımlanmadan kullanılmıştır. Azınlık tanımı konusunda uzlaşamaması teknik zorluklardan çok, azınlığı tanımanın hassas bir konu olması ve siyasi imalar taşımasıdır. Devletlerin “hukuki” bir tanımla kendilerini bağlamaktan çekinmeleri ve hareket alanlarını kısıtlamak istememeleri hukuki bir tanıma ulaşılamamasının temel nedenleri arasındadır. Doktrindeki ağırlıklı görüş ise, devlet tanısın veya tanınmasın, azınlığın bu statüye sokulmasa bile kabul edilen haklardan yararlanabileceği yönündedir. Bunun aksine, uygulamada devletler ancak kendi tanıdıkları azınlıkların haklardan yararlanmasını kabul etmektedirler.<sup>26</sup>

### 2.4.2. Azınlık Haklarının Sınıflandırılması

Azınlık hakları tüm uluslararası belgelerde “azınlıklara mensup kişilere ilişkin haklar” olarak düzenlenmiş, gruba değil bireye vurgu yapılmıştır. Devletler azınlık haklarını “kolektif haklar” olarak tanımaktan sürekli bir endişe duymuşlardır. Çünkü siyasi arka planda devletler ayrılıkçı taleplere hukuki bir meşruiyet kazandıracak formüllerden uzak durmayı yeğlemektedirler. Sonuçta azınlık hakları “azınlığa mensup kişilerin bireysel hakları” olarak ifadelendirilmiştir. Burada özellikle amaçlanan kolektif bir hak olan kendi kaderini tayin

<sup>25</sup> Naz Çavuşoğlu, “Azınlıkların Korunmasına İlişkin Uluslararası Normlar”, **Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, der. Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı, TESEV Yayınları, İstanbul, 2005, s.241-261.

<sup>26</sup> Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, s.24-25 ve Erol Kurubaş, **a.g.k.**, s.15-20.

(self-determinasyon) hakkı ile azınlık hakları arasında kesin bir ayırım çizgisinin oluşturulmasıdır.<sup>27</sup> Azınlıklarla ilgili bütün uluslararası belgelerde ülke bütünlüğüne özel vurgu yapılmıştır.

### 2.4.3. Göçmen İşçilerin ve Mültecilerin Durumu

Önerilen azınlık tanımlamaların pek çoğunda yer alan vatandaş olma şartı, vatandaşlıktan yararlanamayan “yeni azınlık” olarak değerlendirilen göçmen işçileri ve mültecileri azınlık kapsamı dışında bırakmıştır. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne (AİHS) ek bir protokol hazırlayarak azınlık haklarının da AİHS’nin koruma mekanizması kapsamına alınmasını amaçlamıştı. Ancak üye devletler bu taslağı kabul etmeyerek ayrı bir Çerçeve Sözleşme hazırlanmasında ısrarcı olmuşlardır. Söz konusu ek protokol taslağında vatandaşlık şartından söz edilmemesi ve ek protokol yerine hazırlanan Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi’nin kapsamına vatandaş olmayan azınlıkların da girebileceği şeklinde yorumlara neden olmuştur.<sup>28</sup> Bu nedenle, Çerçeve Sözleşmeye taraf devletler yaptıkları bildirimlerde Sözleşmenin uygulanacağı grupları belirtirlerken, “vatandaşlık bağı”na vurgu yaparak göçmen işçileri ve mültecileri kapsam dışında tutmuşlardır.<sup>29</sup>

### 2.4.4. Yerli Halkların Durumu

Yerli halklar önceleri azınlık kavramı içinde ele alınmaktayken daha sonra ayrı hukuki düzenlemelere konu olmuşlardır. Yerli halkların temel özelliği, yaşadıkları bölgenin otokton (çok eski dönemlerden beri o bölgede yaşayan) sakinleri olmaları, devleti yöneten gruplardan etnik, kültürel ve dilsel açıdan farklı olmaları ve çoğunun başat kültüre entegre olmasının zor olmasıdır. İsveç ve Finlandiya’da Samiler, Avustralya’da Aborjinler, Kanada’da Eskimolar ve ABD’deki Kızılderililer yerli halklara örnektir. Bazı yerli halklar ikinci sınıf vatandaşlığı düşündürdüğü ve kendi kaderini tayin hakkı gibi kolektif hakları dışladığı düşüncesiyle azınlık statüsüne karşı çıkarak “halk” terimini benimseseler de, bu durum onların azınlık haklarından yararlanmasını engellemez. Nitekim Avrupa sistemi içinde yerli halklar azınlık

<sup>27</sup> Naz Çavuşoğlu, *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*, s.25.

<sup>28</sup> *A.k.*, s.30.

<sup>29</sup> Karşılaştırma için bkz. Avrupa Konseyi, “List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157”, Erişim:12/11/2011,

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=8&DF=12/11/2011&CL=ENG&VL=1>



statüsü ile korunmaktadır. BM sistemi içinde ise yerli halklar azınlıklar dışında ayrıca ele alınmaktadır.<sup>30</sup>

### 3. AB ÜLKELERİ VE ABD ANAYASALARINDA AZINLIKLARLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

#### 3.1. Almanya

Federal Almanya Anayasasında azınlıklara ilişkin düzenlemeler yer almamıştır. Ancak Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'ye taraf bir ülke olarak yaptığı bildirimlerde ülkede yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeleri bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>31</sup> Ayrıca, Federal Almanya ve Danimarka Hükümetleri yaptıkları deklarasyonlarla (1955) iki taraftaki Dan ve Alman azınlığın haklarını karşılıklı olarak kabul etmişlerdir.<sup>32</sup>

#### 3.2. Avusturya

Avusturya Anayasasının 8 inci maddesinde “Federal yasa ile dilsel azınlıklara verilen haklar saklı kalmak üzere, Cumhuriyetin resmi dili Almanca’dır” ibaresi yer almaktadır. Maddenin devamında “Cumhuriyet (federasyon, eyaletler ve belediyeler olarak), zaman içinde tekemmül etmiş ve otokton [eski devirlerden beri orada yerleşik] etnik gruplarda ifadesini bulan dilsel ve kültürel çeşitliliğe bağlıdır.” ifadesine yer verilmektedir. Maddenin sonunda ise “Bu etnik grupların dillerine, kültürlerine, daimi mevcudiyetlerine ve korunmalarına saygı gösterilir, bunlar himaye edilir ve desteklenir.” hükmü yer almaktadır.<sup>33</sup> Böylece, Anayasa ile Avusturya ülke topraklarında azınlıklar bulunduğunu, bu grupların haklarını tanıdığını açıkça kabul etmiştir.

Anayasal düzenlemenin dışında, 1955 tarihli Bağımsız ve Demokratik Avusturya'nın Yeniden Kurulması İçin Avusturya Devlet Andlaşması ile Avusturya, Carinthia, Burgenland

<sup>30</sup> Bkz. Süleyman S. Terzioğlu, **a.g.k.**, s.11-12 ve Erol Kurubaş, **a.g.k.**, s.20-21.

<sup>31</sup> Bkz. Avrupa Konseyi, “List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157”, Erişim:12/11/2011, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=8&DF=12/11/2011&CL=ENG&VL=1> [Bundan sonra bu linke atıf “List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157” şeklinde yapılacaktır.] ve Avrupa Konseyi, “List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148”, Erişim:12/11/2011, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=148&CM=8&DF=12/11/2011&CL=ENG&VL=1> [Bundan sonra bu linke atıf “List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148” şeklinde yapılacaktır.]

<sup>32</sup> Francesco Capotorti, **a.g.k.**, s.31, par.162.

<sup>33</sup> Bkz. Avusturya Dışişleri Bakanlığı, “Österreichische Bundesverfassungsgesetze”, Erişim:5/11/2011, [http://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user\\_upload/bmeia/media/4-Oesterreich\\_Zentrale/182\\_bv\\_deu\\_eng\\_frz.pdf](http://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/bmeia/media/4-Oesterreich_Zentrale/182_bv_deu_eng_frz.pdf)

ve Styria’da yaşayan Sloven ve Hırvat azınlığa haklar tanımayı da kabul etmiştir.<sup>34</sup> Aynı zamanda, Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’ye taraf bir ülke olarak yaptığı bildirimlerde Avusturya’da yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeleri bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>35</sup>

### 3.3. Belçika

Belçika Anayasası, Belçika’nın üç farklı topluluktan ve dört bölgeden oluşan federal bir devlet olduğunu kabul etmiştir. Belçika Anayasasına göre; “Belçika topluluklardan ve bölgelerden oluşan federal bir devlettir.”(md.1), “Belçika’da üç topluluk bulunur: Fransız, Flaman ve Almanca konuşanlar.”(md.2), “Belçika’da üç bölge vardır: Valon, Flaman ve Brüksel Bölgesi.”(md.3), “Belçika dört dilsel bölgeyi kapsar: Fransız Dili Bölgesi, Flaman Dili Bölgesi, İki Dilli Brüksel Bölgesi, Alman Dili Bölgesi. Krallıktaki her topluluk bu dört bölgeden birisine dahildir.”(md.4)<sup>36</sup> Anayasanın 115-139 uncu maddeleri topluluk ve bölge konseyleri ile bunların yetkilerini düzenler. Anayasanın 127 nci maddesine göre eğitim ve kültürel işler topluluk konseyleri tarafından düzenlenir. Bu düzenlemelerle Belçika dilsel grupları resmi olarak tanımıştır ve kendi özelliklerini koruma ve geliştirme hakkı vermiştir.<sup>37</sup>

Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’yi imzalayan ama onaylamayan Belçika, Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı ise imzalamamıştır.

### 3.4. Bulgaristan

Bulgaristan Anayasası azınlıklara ilişkin açık düzenlemelere yer vermemiştir. Ancak 36 ncı maddenin 2 nci fıkrasında “Anadili Bulgarca olmayan vatandaşlar, Bulgar dilinin zorunlu öğreniminin yanında kendi dillerini öğrenme ve kullanma hakkına sahiptir.” ifadesine yer vererek ülkede azınlıkların bulunduğunu üstü kapalı olarak kabul etmiştir.<sup>38</sup> Benzer şekilde Anayasanın 54 üncü maddesinde “Herkes, kanunla tanınan ve teminat altına alınan, ulusal ve evrensel insani kültürel değerlerden yararlanma ve kendi etnik kimliğine uygun olarak kendi kültürünü geliştirme hakkına sahiptir.” hükmü yer almaktadır. Ayrıca, Ulusal

<sup>34</sup> Francesco Capotorti, **a.g.k.**, s.31, par.159.

<sup>35</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148 ve List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

<sup>36</sup> Legislationonline, “The Belgian Constitution”, Erişim:6/11/2011, <http://legislationonline.org/download/action/id/1744/file/b249d2a58a8d0b9a5630012da8a3.pdf>

<sup>37</sup> Francesco Capotorti, **a.g.k.**, s.51, par.298.

<sup>38</sup> Bulgaristan Cumhuriyeti Ulusal Meclisi, “Constitution”, Erişim:5/11/2011, <http://www.parliament.bg/en/const>

Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'ye taraf bir ülke olarak yaptığı bildirimde Bulgaristan'da yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeyi bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>39</sup>

### 3.5. Çek Cumhuriyeti

Çek Cumhuriyeti Anayasasında azınlıklarla ilgili doğrudan bir düzenleme görülmektedir. Ancak Anayasanın 3 üncü maddesi “Temel Haklar ve Özgürlükler Şartının [THÖŞ] Çek Cumhuriyeti anayasal sisteminin ayrılmaz bir parçası” olduğunu belirtmektedir.<sup>40</sup> Çek Ulusal Konseyi tarafından 16 Aralık 1992 yılında kabul edilen Şartta<sup>41</sup> azınlıklara ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Şartın üçüncü bölümü “Ulusal ve Etnik Azınlıkların Hakları” başlığını taşımakta ve 24-25 inci maddelerde azınlık haklarına yer verilmektedir. 24 üncü maddede “Bir ulusal veya etnik azınlığa mensubiyet kişinin aleyhine kullanılamaz.” ifadesi yer almaktadır. 25 inci maddenin ilk fıkrasında ise “Ulusal ve etnik azınlıklara mensup vatandaşların tam tekâmülü teminat altındadır. Özellikle azınlığın diğer mensuplarıyla birlikte kendi kültürünü geliştirme hakkı, kendi dilinde haber alma ve yayma hakkı, etnik derneklere üye olma hakkı garanti edilir. Ayrıntılı düzenlemeler kanunla yapılır.” şeklinde düzenlemeye gidilmiştir. Aynı maddenin 2 nci fıkrasında ise “Ulusal ve etnik azınlığa mensup vatandaşların şu hakları da kanunla belirlenen koşullarla garanti edilir: a) kendi dillerinde eğitim hakkı b) resmi görevlilerle ilişkilerinde kendi dillerini kullanma hakkı c) ulusal ve etnik azınlıklarla ilgili kararlara katılma hakkı.” hükmü yer almaktadır.

Aynı zamanda, Çek Cumhuriyeti Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'ye taraf bir ülke olarak yaptığı bildirimlerde ülkesinde yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeleri bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>42</sup>

<sup>39</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

<sup>40</sup> Çek Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi, “Constitution of the Czech Republic”, Erişim:6/11/2011, <http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/1993/1.html>

<sup>41</sup> Çek Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, “Charter of Fundamental Rights and Freedoms”, Erişim:6/11/2011, [http://www.concourt.cz/view/czech\\_charter](http://www.concourt.cz/view/czech_charter) ve Legislationonline, “Resolution of the Presidium of the Czech National Council of 16 December 1992 on the Declaration of the Charter of Fundamental Rights and Basic Freedoms as a Part of the Constitutional Order of the Czech Republic”, Erişim:6/11/2011, <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/5798/preview>

<sup>42</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148 ve List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

### 3.6. Danimarka

Danimarka Anayasasında azınlıklarla ilgili özel düzenleme yer almamıştır. Ancak Danimarka ve Almanya Hükümetleri yaptıkları deklarasyonlarla (1955) iki taraftaki Alman ve Dan azınlığın haklarını karşılıklı olarak kabul etmişlerdir.<sup>43</sup> Ayrıca, Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'ye taraf bir ülke olarak yaptığı bildirimlerde Danimarka'da yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeleri bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>44</sup>

### 3.7. Estonya

Estonya Anayasasının farklı maddelerinde ulusal azınlıklara ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.<sup>45</sup> Anayasanın 37 nci maddesinde “ulusal azınlık eğitim kurumlarında eğitim dili eğitim kurumunca seçilir.” hükmüne yer verilmiştir. 50 nci maddede ise “Ulusal kültürün yararına, ulusal azınlıklar Ulusal Azınlıklar Kültürel Özerklik Kanununda yazılı koşullar ve usullere uygun olarak kendi kurumlarını oluşturma hakkına sahiptir.” ifadesi yer almıştır. 51 inci maddede ise “Daimi ikamet edenlerin en az yarısının bir ulusal azınlığa mensup kişilerden oluştuğu yerlerde devlet kurumlarına, mahalli idarelere ya da onların görevlilerine başvurularda ulusal azınlık dillerini kullanma ve bu makamlardan aldıkları cevapların ulusal azınlık dilinde olmasını isteme hakkına sahiptirler.” hükmü yer almıştır. 52 nci maddede ise “İkamet edenlerin çoğunluğunun dili Estonca olmayan yerlerde, mahalli idareler, kanunda yazılı usule uygun olarak çoğunluğun dilini çalışma dili olarak kullanabilir. Ulusal azınlık dilleri dahil yabancı dillerin devlet kurumları ile mahkemelerde ve duruşmaya hazırlık sürecinde kullanımı kanunla düzenlenir.” biçiminde düzenlemeye gidilmiştir. 104 üncü maddede ise Ulusal Azınlıklar Kültürel Özerklik Kanununun ancak Parlamento üye tam sayısının salt çoğunluğu ile geçirilebileceğini ve değiştirilebileceğini hükme bağlamıştır.

Ayrıca, Estonya Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'ye taraf bir devlet olarak yaptığı bildirimde ülkesinde yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeyi bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>46</sup>

<sup>43</sup> Francesco Capotorti, **a.g.k.**, s.31, par.162.

<sup>44</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148 ve List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

<sup>45</sup> Bkz. Estonya Cumhurbaşkanlığı, “Constitution of the Republic of Estonia”, Erişim:6/11/2011, <http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html>.

<sup>46</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

### 3.8. Finlandiya

Finlandiya Anayasasının 2 nci bölümünün 17 nci kısmı “Bir Kimsenin Dil ve Kültür Hakkı” başlığını taşımakta ve azınlıklara ilişkin düzenlemeler içermektedir. Finlandiya Anayasası Fince ve İsveççeyi Finlandiya’nın resmi dili olarak kabul etmiştir (Bölüm 2 Kısım 17). Mahkeme ve kamu makamları önünde herkesin kendi dilini kullanma hakkı (Fince veya İsveççe) ve bu makamlardan belgeleri kendi dillerinde alma hakkı kabul edilmiştir. (Bölüm 2 Kısım 17) Hem yerli halk olarak Samilere (Lapon) hem de Roman ve diğer gruplara kendi dilleri ve kültürlerini geliştirme ve koruma hakkı verilmiştir. Kamu makamları önünde Sami dilinin kullanılması ile ilgili şartların kanunla tayin edileceği belirtilmiştir. (Bölüm 2 Kısım 17) Yerli halk olarak Samilere, dilleri ve kültürleri hususunda kanunla tayin edilecek usullerde Sami yurdu içinde dilsel ve kültürel özerklik garanti edilmiştir. (Bölüm 11 Kısım 121) Ayrıca Aland Adalarının Özerkliğine Dair Kanunda belirtilen şekilde Aland adalarının özerkliği kabul edilmiştir. (Bölüm 11 Kısım 120)<sup>47</sup>

Finlandiya, Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’ye taraf bir devlet olarak yaptığı bildirimlerde ülkede yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeleri bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>48</sup>

### 3.9. Fransa

Fransa Anayasasında azınlıklarla ilgili bir düzenleme yer almamaktadır. Fransa’nın azınlıklarla ilgili değişmeyen politikası, ülkesinde hiçbir azınlık grubunun bulunmadığı görüşü etrafında şekillenmiştir. Capotorti Raporu’nda Fransa’nın azınlıklarla ilgili görüşü şudur:<sup>49</sup>

“Fransa, azınlıkta olsun, olmasın, ülkesinde hiçbir etnik grubun mevcudiyetini kabul etmez. Dinler ve dillere (devletin resmi dili dışında) ilişkin olarak, Fransız Hükümeti bu ikisinin devletler hukukunun konuları değil, vatandaşlarına tanınan kamu özgürlüklerinin özel uygulamalarının bir tezahürü olduğu görüşündedir. Hükümetin görevi, kanunlar çerçevesinde vatandaşların bu hak ve özgürlükleri serbestçe kullanmalarını güvence altına almaktır. Fransız Hükümeti, ayrıca, mahalli dillerin kullanılmasının, bilimsel amaçlar dışında, hiçbir şekilde bir grubun kimliğini belirlemede bir kriter olarak kabul edilmesinin mümkün olamayacağına dikkati

<sup>47</sup> Finlandiya Adalet Bakanlığı, “The Constitution of Finland”, Erişim:7/11/2011, [http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv\\_1.pdf](http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf)

<sup>48</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148 ve List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

<sup>49</sup> Francesco Capotorti, **a.g.k.**, s.13, par.67. Türkçe çevirisi için bkz. Şeref Ünal, **Milletlerarası Hukuk Açısından Güneydoğu Sorunu ve Terörle Mücadele**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1997, s.19.

çeker. Kaldı ki, bireysel olarak kullanılan bu diller ve lehçelerin, teknik olarak düşüncelerin geliştirilmesi açısından yetersiz kalması, bu dil ve lehçeleri kullananların Fransız milletine karşı bir azınlık sayılmasına da engeldir.”

Fransa Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’yi imzalamamıştır. Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı ise imzalamış ama henüz onaylamamıştır. Şartı imzalarken Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine yaptığı bildirimde yukarıdaki görüşlere benzer görüşlerini tekrarlayarak şu noktaların altını çizmiştir.<sup>50</sup>

“Şartın amacı azınlıkları tanımak veya korumak olmayıp, Avrupa dil mirasını geliştirip zenginleştirmek olduğundan, Şartta kullanılan “gruplar” terimi bölgesel veya azınlık dillerini konuşanlara kolektif haklar bahsetmez. Fransız Hükümeti Şartı; köken, ırk veya din ayrımı gözetmeksizin bütün vatandaşlarının oluşturduğu tek bir Fransız halkının varlığını kabul eden ve bütün vatandaşlarının kanun önünde eşitliğini garanti eden Anayasanın başlangıç bölümüne uygun olduğu şeklinde yorumlar.

Fransız Hükümeti, bölgesel veya azınlık dillerinin kullanımının genel ilkelerini düzenleyen Şartın madde 7/1 paragraf d ile 9 ve 10 uncu maddelerini; kamu tüzel kişilerinde, kamu görevlerini yerine getiren kişiler arasında ve bireylerin kamu makamları ve kamu görevlileri ile ilişkilerinde Fransızcanın kullanımını zorunlu kılan Anayasanın 2 nci maddesi ile uyumsuz olmadığı şeklinde yorumlar.”

### 3.10. Hollanda

Hollanda Anayasasında azınlıklara dair bir düzenlemeye gidilmemiştir. Ancak Hollanda Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’ye taraf bir devlet olarak yaptığı bildirimlerde ülkede yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeleri bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>51</sup>

### 3.11. İngiltere (Birleşik Krallık)

İskoçya, 1707’de Birlik Kanunuyla İngiltere ve Galler’le birleşmiştir. Bu kanun uyarınca, İskoçya kendi hukuk sistemine, resmi kilisesine, milli bankasına ve Britanya Parlamentosunda belli bir temsilci yüzdesine sahiptir. Kendi sınırları içinde bulunan mahalli yönetimler ile eğitim ve çeşitli sosyal ve teknik fonksiyonların yapılmasında özerktir. İskoçya’nın kendi mahkemeleri ve polisi vardır. İskoçya’da Kelt dili resmi dil olarak tanınmıştır.

<sup>50</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148.

<sup>51</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148 ve List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

Galler'e tanınan otonomi İskoçya kadar geniş değildir. Ayrı bir hukuk sistemi ve resmi kilisesi yoktur. Galler'de Gal dili resmi dil olarak tanınmıştır.<sup>52</sup>

İngiltere, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi onaylamıştır. Ancak Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin bir bildirimde bulunmamıştır. İngiltere, Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı ise 27 Mart 2001 tarihinde onaylamış ve aynı tarihli bildirimde; Şartın Britanya anakarasına ve Kuzey İrlanda'ya uygulanacağı bildirmiş ve Şart hükümlerinin Gal dili, Kelt dili ve İrlanda diline uygulanacağını ifade etmiştir.<sup>53</sup>

### 3.12. İrlanda

İrlanda Anayasasında azınlıklara dair bir düzenleme yer almamaktadır. Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamayan İrlanda, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi onaylamıştır. Sözleşmenin uygulamasına ilişkin Avrupa Konseyine sunduğu raporda ülkesinde azınlık gruplarının bulunduğunu kabul etmiştir.<sup>54</sup>

### 3.13. İspanya

İspanya'da 1978 Anayasasıyla getirilen özerklik modeli veya "otonomiler devleti", ülkeyi üç tarihi özerk topluluk, özel yasayla düzenlenmiş bir özerk topluluk, 12 normal özerk topluluk ve bir başkent bölgesinden oluşan toplam 17 bölgesel birim halinde düzenlemiştir.<sup>55</sup>

Anayasada azınlıklarla ilgili şu hükümler yer almaktadır: "Anayasa, İspanyol milletinin bölünmez birliği, bütün İspanyolların ortak ve parçalanamaz vatani esası üzerine kurulu olup, onu oluşturan ulusal toplulukların<sup>56</sup> ve bölgelerin özerklik haklarını ve bütün bunlar arasındaki dayanışmayı tanır ve güvence altına alır."(md.2) "Kastiliyen devletin resmi dilidir. Bütün İspanyollar, onu bilmek ödeviyle yükümlü ve kullanmak hakkına sahiptirler. İspanya'nın öbür dilleri de, ilgili Özerk Topluluklarda, kuruluş yasalarına uygun olarak resmi dil sayılırlar. İspanya'nın diğer dilsel biçimlerinin zenginliği, özel bir saygı konusu olarak

<sup>52</sup> Ahmet Yıldız, "Etnik Yapının Siyasi Yapılanmaya Etkisi (Belçika, Birleşik Krallık, Finlandiya, Fransa, Hollanda)", TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Birimi, Hukuk ve Siyaset Bilimi Rapor No.43, 1994, s.8-10.

<sup>53</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148.

<sup>54</sup> Bkz. Avrupa Konseyi, "Report Submitted by Ireland Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities", Erişim:17/11/2011, [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3\\_FCNMdocs/PDF\\_1st\\_SR\\_Ireland\\_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_1st_SR_Ireland_en.pdf)

<sup>55</sup> Ahmet Yıldız, "Milli Bütünleşmede İspanya Modeli", TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Birimi, Hukuk ve Siyaset Bilimi Rapor No.37, 1993, s.1.

<sup>56</sup> Burada "ulusal topluluklar" tabiri Anayasanın İngilizce versiyonundaki "nationalities" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır.

kültürel mirası oluşturur ve korunur.”(md.3) Kuruluş Yasaları, Özerk Topluluklara özel bayrak ve amblemler tanıyabilir. Bunlar kamu binalarında ve resmi törenlerde, İspanyol bayrağı ile birlikte kullanılır.”(md.4)<sup>57</sup> Ayrıca, Anayasanın 143 ila 158 inci maddeleri arasında ve “Özerk Topluluklar” üst başlığı altında özerk topluluklara sağlanan haklar düzenlenmiştir.

Bugün Katalonya ve Balear özerk bölgelerinde Katalan dili, Galicia’da Galician ve Bask ülkesinde Euskera ikinci resmi dil olarak kullanılmaktadır.<sup>58</sup>

İspanya, Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’ye taraf bir devlet olarak yaptığı bildirimlerde ülkede yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeleri bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>59</sup>

### 3.14. İsveç

İsveç Anayasasını oluşturan 4 temel kanundan biri olan “Yönetim Yapısı”<sup>60</sup> başlıklı düzenlemenin “Hükümet Şeklinin Temel İlkeleri” başlıklı birinci bölümünün 2 nci maddesinde “Sami halkının ve etnik, dilsel ve dinsel azınlıkların kendilerine has kültürel ve sosyal yaşamı koruyup geliştirme fırsatları desteklenir.” ifadesine yer verilmiştir.<sup>61</sup>

İsveç, Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’ye taraf bir devlet olarak yaptığı bildirimlerde ülkede yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeleri bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>62</sup>

<sup>57</sup> İspanya Senatosu, “Spanish Constitution”, Erişim:10/11/2011,

[http://www.senado.es/constitu\\_i/indices/consti\\_ing.pdf](http://www.senado.es/constitu_i/indices/consti_ing.pdf) Anayasanın Türkçe çevirisinde, “ulusal topluluklar” tabiri hariç, Ahmet Yıldız’ın “Milli Bütünleşmede İspanya Modeli” çalışmasında yaptığı çeviri esas alınmıştır.

<sup>58</sup> Ahmet Yıldız, “Milli Bütünleşmede İspanya Modeli”, s.4.

<sup>59</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148 ve List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

<sup>60</sup> “Yönetim Yapısı” tabiri Anayasanın İngilizce versiyonundaki “Instrument of Government” tabiri yerine kullanılmıştır.

<sup>61</sup> İsveç Parlamentosu, “The Instrument of Government”, Erişim:10/11/2011,

[http://www.riksdagen.se/templates/R\\_Page\\_6307.aspx](http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_6307.aspx)

<sup>62</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148 ve List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.



### 3.15. İtalya

İtalya Anayasasının 6 ncı maddesinde “Cumhuriyet dilsel azınlıkları uygun tedbirler aracılığıyla himaye eder.” hükmü yer almıştır.<sup>63</sup> 116 ncı maddeye göre ise “Friuli-Venezia Giulia, Sardinya, Sicilya, Trentino-Alto Adige/Südtirol ve Valle d’Aosta/Vallée d’Aosta Anayasa tarafından kabul edilen özel düzenlemelere uygun olarak özerkliğin özel şekillerine ve koşullarına sahiptir. Trentino-Alto Adige/Südtirol bölgesi Trent ve Bolzano özerk illerinden oluşmaktadır...Devlet ve ilgili bölge arasında varılan anlaşmaya dayanarak, [yukarıda sayılan bölgelere ilişkin özel düzenleme] kanun Parlamantonun her iki kanadından üye tam sayısının salt çoğunluğu ile geçer.”

Anayasadaki düzenlemelerin dışında, İtalya yaptığı ikili veya çok taraflı andlaşmalarla bazı azınlıkları kabul etmiş ve onlara haklar sağlamıştır. İtalya II. Dünya Savaşı sonrasında imzaladığı Paris Barış Andlaşması ile Bolzano ilindeki Almanca konuşan vatandaşlarına ilk ve orta öğrenimlerini anadillerinde yapma, kamu makamlarında, resmi belgelerde ve yer isimlerinde İtalyanca ve Almancanın beraberce kullanımı, Alman aile isimlerinin kullanımı, kamu hizmetine girmede eşitlik gibi haklar tanımıştır. Bunlara ek olarak Bolzano ilinde Almanca konuşanların çoğunlukta olduğu yerlerde özel otonomi hakkı vermiştir.<sup>64</sup> İtalya 1954’te Trieste ile ilgili imzaladığı memorandumda Trieste’nin İtalyan yönetiminde olan bölgesindeki Yugoslav etnik grubunun kültürel gelişimini engellemeyi taahhüt etmiştir.<sup>65</sup> Aosta Vadisi’nde Fransızca ile İtalyanca eşit statüdedir.<sup>66</sup>

İtalya, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’yi onaylamıştır. Ancak Sözleşmenin uygulanması ile ilgili bir bildirimde bulunmamıştır.

### 3.16. Kıbrıs Rum Yönetimi

Kıbrıs Rum Yönetimi’nde<sup>67</sup> yürürlükte olan 1960 Anayasası<sup>68</sup> ilk üç maddesinde Kıbrıs Cumhuriyeti’ni Rum ve Türk Toplumlarından meydana gelen ve resmi dilleri Rumca ve Türkçe olan bağımsız bir Cumhuriyet olarak tanımlamıştır. Anayasa, iki toplumun dışında

<sup>63</sup> İtalya Senatosu, “Constitution of the Italian Republic”, Erişim:11/11/2011, [http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione\\_inglese.pdf](http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf)

<sup>64</sup> Francesco Capotorti, **a.g.k.**, s.30, par.156.

<sup>65</sup> **A.k.**, s.30-31, par.158.

<sup>66</sup> **A.k.**, s.76, par.434.

<sup>67</sup> Kıbrıs Rum Yönetimi, Birleşmiş Milletler tarafından “Kıbrıs Cumhuriyeti” adıyla Adanın meşru temsilcisi kabul edilmektedir.

<sup>68</sup> Bkz. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası”, Erişim:16/11/2011, [http://www.trncinfo.com/\\_images/belgeler/4/1960%20Kıbrıs\\_Cumhuriyeti\\_Anayasası.pdf](http://www.trncinfo.com/_images/belgeler/4/1960%20Kıbrıs_Cumhuriyeti_Anayasası.pdf)

sadece farklı dini grupların varlığını kabul etmiştir.(md.3) Anayasanın 18 inci maddesi farklı dini gruplara inanç özgürlüğü tanınmış ve bu konuyu ayrıntılı olarak düzenlemiştir.

Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmeyi imzalamayan Kıbrıs Rum Yönetimi, Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı onaylamış ve yaptığı bildirimde ülkede yaşayan azınlık gruplarının varlığını kabul etmiştir.<sup>69</sup>

### 3.17. Letonya

Letonya Anayasasının 114 üncü maddesine göre “Etnik azınlıklara mensup kişiler, dilleri ile etnik ve kültürel kimliklerini koruyup geliştirme hakkına sahiptir.”<sup>70</sup> Ayrıca, Letonya Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’ye taraf bir devlet olarak yaptığı bildirimde ülkede yaşayan birtakım azınlıkların bulunduğunu ve taraf olduğu sözleşmeyi bu gruplara uygulayacağını bildirmiştir.<sup>71</sup>

### 3.18. Litvanya

Litvanya Anayasasında azınlıklarla ilgili şu düzenlemelere yer verilmiştir: “Etnik topluluklara mensup vatandaşlar kendi dillerini, kültürlerini ve geleneklerini koruma ve geliştirme hakkına sahiptirler.”(md.37) “Vatandaşların etnik toplulukları kendi etnik kültürlerini, eğitimlerini, yardım kuruluşlarını ve karşılıklı yardım işlerini özgürce yürütürler. Etnik topluluklara Devlet tarafından destek sağlanır.” (md.45)<sup>72</sup>

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamayan Litvanya, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’yi onaylamış ancak Sözleşmenin uygulamasına ilişkin bildirimde bulunmamıştır.

### 3.19. Lüksemburg

Anayasasında azınlıklara dair bir düzenleme yer almayan Lüksemburg, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’yi onaylamıştır. Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine yaptığı bildirimde ülke topraklarında “ulusal azınlık” olmadığını belirtmiştir.<sup>73</sup>

<sup>69</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148.

<sup>70</sup> Letonya Anayasa Mahkemesi, “The Constitution of the Republic of Latvia”, Erişim:12/11/2011, <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=2&mid=8>

<sup>71</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

<sup>72</sup> Litvanya Anayasa Mahkemesi, “Constitution of the Republic of Lithuania”, Erişim:12/11/2011, [http://www.lrkt.lt/Documents2\\_e.html](http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html)

<sup>73</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

### 3.20. Macaristan

Macaristan Anayasasında<sup>74</sup> azınlıklarla ilgili çeşitli düzenlemeler yer almaktadır. “Ulusal Beyan” başlığını taşıyan başlangıç bölümünde “Bizimle yaşayan ulusal topluluklar<sup>75</sup> Macar siyasi topluluğunun parçasını oluştururlar ve Devleti meydana getiren parçalardandırlar.” ifadesi yer almaktadır. Devamında ise “Biz Macaristan’da yaşayan ulusal toplulukların dil ve kültürlerini...korumaya ve teşvik etmeye söz veriyoruz.” cümlesi yer almaktadır. Madde XXIX ise azınlıklara ilişkin konuları düzenlemektedir:

#### Madde XXIX

Macaristan’da yaşayan ulusal topluluklar Devleti oluşturan parçalardandır. Herhangi bir ulusal topluluğa mensup her Macar vatandaşı kendi kimliğini özgürce açıklamak ve korumak hakkına sahiptir. Macaristan’da yaşayan ulusal topluluk mensupları kendi adillerini kullanma, kendi dillerindeki isimleri bireysel ve kolektif kullanma, kendi kültürlerini geliştirme ve kendi adillerinde eğitim alma hakkına sahiptir.

Macaristan’da yaşayan ulusal topluluklar yerel ve ulusal özerk yönetimler oluşturma hakkına sahiptir.

Macaristan’da yaşayan ulusal toplulukların hakları ve bunların yerel ve ulusal özerk yönetimlerinin seçimi için ayrıntılı kurallar kanunla düzenlenir.

Anayasanın 30 uncu maddesi “Temel Haklar Kamu Denetçisi”<sup>76</sup> başlığını taşımakta ve madde içinde denetçi yardımcılarının Macaristan’da yaşayan ulusal toplulukların haklarını da savunmakla görevli olduğunu belirtmektedir.

Macaristan Anayasası sadece ülke içindeki azınlıklara ilişkin düzenleme yapmamakta, ülke sınırları dışında yaşayan Macar azınlığa ilişkin de düzenlemeye yer vermektedir. Bu düzenleme aşağıdadır:

#### Madde D

Bir bütün oluşturan tek bir Macar ulusu olduğunu akılda tutarak, Macaristan kendi sınırlarının ötesinde yaşayan Macarların geleceğine ilişkin sorumluluk taşır ve bu toplulukların varlığını sürdürmesini ve gelişimini kolaylaştırır. Bu toplulukların Macar kimliğini koruma, bireysel ve kolektif haklarını müdafaa, kendi kendini yönetim kurumları kurma ve kendi yaşadıkları topraklarda müreffeh olma çabalarını destekler ve hem kendi aralarında hem de Macaristan ile işbirliğini teşvik eder.

<sup>74</sup> Nisan 2011’de kabul edilen yeni Macaristan Anayasası 2012’de yürürlüğe gireceğinden, Macaristan Anayasası incelenirken bugün yürürlükte olan anayasa değil yeni anayasa esas alınmıştır.

Macaristan Hükümeti, Erişim:12/11/2011, “The Fundamental Law of Hungary”, <http://www.kormany.hu/download/4/c3/30000/THE%20FUNDAMENTAL%20LAW%20OF%20HUNGARY.pdf>.

<sup>75</sup> “Ulusal topluluklar” tabiri Anayasanın İngilizce versiyonundaki “nationalities” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır.

<sup>76</sup> “Temel Haklar Kamu Denetçisi” tabiri İngilizce metindeki “The Commissioner for Fundamental Rights” ifadesinin karşılığı olarak kullanılmıştır.

Macaristan Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı onaylamış, Şarta ilişkin yaptığı bildirimde ülkesinde yaşayan çeşitli azınlık gruplarının varlığını kabul etmiştir.<sup>77</sup>

### 3.21. Malta

Malta Anayasasında azınlıklarla ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalayan ama henüz onaylamayan Malta, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi onaylamış ve yaptığı bildirimle ülkesinde ulusal azınlık olmadığını beyan etmiştir.<sup>78</sup>

### 3.22. Polonya

Azınlık haklarıyla ilgili olarak, Polonya Anayasasının 27 nci maddesinde, Polonya Cumhuriyeti'nin resmi dilinin Lehçe olduğu, ancak bu hükmün onaylanmış uluslararası andlaşmalardan doğan azınlık haklarına hanel getirmeyeceği ifadesi yer almıştır.<sup>79</sup> Anayasanın 35 inci maddesi ise azınlıklara ilişkin kapsamlı bir düzenlemeye gitmiştir. Bu maddeye göre, "Polonya Cumhuriyeti ulusal veya etnik azınlıklara mensup Polonya vatandaşlarının kendi dillerini korumayı ve geliştirmeyi, gelenek ve göreneklerini korumayı ve kendi kültürlerini geliştirmeyi temin eder. Ulusal ve etnik azınlıklar, eğitim kuruları, kültürel kurumlar ile dini kimliklerini korumak için tasarlanmış kurumlar kurma ve bunların yanı sıra kendi kültürel kimlikleriyle ilgili sorunların çözümüne katılma hakkına sahiptirler."

Polonya Anayasası ülke sınırları dışında yaşayan Polonya kökenli kişilere ilişkilerin düzenleme de yapmıştır. Anayasanın 6 ncı maddesinde "Polonya Cumhuriyeti, ulusal kültürel mirasla bağlantılarını korumak için yurtdışında yaşayan [etnik] Polonyalılara yardım sağlar." ifadesine yer vermiştir.

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ile Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi onaylayan Polonya, yaptığı bildirimlerle ülkesinde yaşayan azınlık

<sup>77</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148.

<sup>78</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

<sup>79</sup> Bkz. Polonya Temsilciler Meclisi, "The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997", Erişim:13/11/2011, <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>

gruplarının varlığını kabul etmiş ve bu gruplara andlaşmalar temelinde haklar tanıyacağını belirtmiştir.<sup>80</sup>

### 3.23. Portekiz

Portekiz Anayasasının 6 ncı maddesinde Azor ve Madeira takımadalarının kendi siyasi ve idari mevzuatının olduğu ve kendi kendini yönetim kurumlarına sahip özerk bölgeler olduğu hükme bağlanmıştır.<sup>81</sup> “Özerk Bölgeler” başlığı altında Anayasanın 225-234 üncü maddeleri Azor ve Madeira takımadalarının durumunu düzenlemiştir. “Siyasi ve İdari Rejimi” başlığını taşıyan 225 inci maddede “Azor takımadaları ve Madeira’nın siyasi ve idari özel rejimi; coğrafi, ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri ve özerklik için bu ada halklarının tarihi özelemleri temeline dayanır.” denilmiştir. Müteakip maddelerde özerk bölgelerin yönetimi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı imzalamayan Portekiz, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’yi onaylamış, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin Avrupa Konseyi’ne gönderdiği raporda ülkesinde azınlık gruplarının bulunduğunu bildirmiştir.<sup>82</sup>

### 3.24. Romanya

Romanya Anayasasında azınlık haklarıyla ilgili ayrıntılı düzenlemeye gidilmiştir.<sup>83</sup> Anayasanın “Kimlik Hakkı” başlığını taşıyan 6 ncı maddesi aşağıdadır:

Kimlik Hakkı

Madde 6

(1) Devlet, ulusal azınlıklara mensup kişilerin kendi etnik, kültürel, dilsel ve dini kimliğini koruma, geliştirme ve ifade hakkını tanıyarak garanti eder.

(2) Romanya Devleti tarafından ulusal azınlıklara mensup kişilerin kimliklerinin korunması, gelişimi ve ifade edilmesi için alınan koruma tedbirleri, diğer Romanya vatandaşlarına ilişkin olarak eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkelerine uygun olmalıdır.

<sup>80</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148 ve List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

<sup>81</sup> Portekiz Parlamentosu, “Constitution of the Portuguese Republic”, Erişim:13/11/2011, [http://app.parlamento.pt/site\\_antigo/ingles/cons\\_leg/Constitution\\_VII\\_revisao\\_definitive.pdf](http://app.parlamento.pt/site_antigo/ingles/cons_leg/Constitution_VII_revisao_definitive.pdf)

<sup>82</sup> Avrupa Konseyi, “Second Report Submitted by Portugal Pursuant to Article 25, Paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities”, Erişim:17/11/2011, [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3\\_FCNMdocs/PDF\\_2nd\\_SR\\_Portugal\\_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_2nd_SR_Portugal_en.pdf)

<sup>83</sup> Romanya Temsilciler Meclisi, “Constitution of Romania”, Erişim:13.11.2011, <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371>

Anayasanın 32 nci maddesi ile ulusal azınlıklara mensup kişilerin kendi anadillerini öğrenme hakkı ve bu dilde eğitim alma hakkı garanti edilmiştir. Bu hakların uygulanma biçimlerinin kanunla düzenleneceği aynı maddede hükme bağlanmıştır.

Anayasanın 62 nci maddesinin 2 nci fıkrası azınlıkların Parlamentoda sahip olacakları sandalyelere ilişkin şu düzenlemeyi yapmıştır: “Parlamentoda temsil için yeterli oy alamayan ulusal azınlıklara mensup vatandaşların örgütlerinin her biri, seçim kanunu hükümleri uyarınca, bir temsilci koltuğu hakkına sahiptir. Bir ulusal azınlığın vatandaşları sadece bir örgüt tarafından temsil edilme hakkına sahiptir.”

Mahalli idarelere ilişkin düzenlemelerin yer aldığı Anayasanın 120 nci maddesinde azınlıklara ilişkin düzenlemeye de yer verilmiştir: “Bir ulusal azınlığa mensup vatandaşların önemli bir ağırlığa sahip olduğu yerel-idari birimlerde, organik kanunda<sup>84</sup> belirtilen hükümler doğrultusunda, yerel kamu idaresi makamları ve mahallinden yürütülen kamu hizmetleriyle ilişkilerde bu ulusal azınlığın dilinin sözel ve yazılı kullanımına yönelik düzenleme yapılır.”

“Anadilin ve Tercümanın Mahkemede Kullanımı” başlığını taşıyan Anayasanın 128 inci maddesine göre “Ulusal azınlıklara mensup Romanya vatandaşları, organik kanun hükümleri uyarınca, mahkeme önünde kendi anadillerinde ifade hakkına sahiptir.” Ancak aynı maddenin devamında bu hakkın kullanımı, adaletin tam işlemesinin engellenmemesi ve ilgili kişiye ek masraflar çıkmaması koşullarına bağlanmıştır.

Romanya Anayasası sadece ülke içindeki azınlıklara ilişkin düzenleme yapmamakta, ülke sınırları dışında yaşayan Rumen azınlığa ilişkin de düzenlemeye yer vermektedir. Bu düzenleme aşağıdadır:

Yurtdışında Yaşayan Rumenler

Madde 7

Devlet yurtdışında yaşayan [etnik] Rumenlerle bağların güçlendirilmesini destekler ve vatandaşı oldukları devletin mevzuatına uygun olarak onların etnik, kültürel, dilsel ve dini kimliğinin korunması, geliştirilmesi ve ifade edilmesi doğrultusunda hareket eder.

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ile Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’yi onaylayan Romanya, Şarta ilişkin yaptığı bildirimde ülkesinde yaşayan

<sup>84</sup> Organik kanun deyiminden, normlar hiyerarşisinde normal kanunların üstünde ama anayasanın altında bulunan ve uygulanmasına ilk olarak 1958’de Fransa’da başlanan kanunlar anlaşılmaktadır.

azınlık gruplarının varlığını kabul etmiş ve bu gruplara söz konusu Şart temelinde haklar tanıyacağını belirtmiştir.<sup>85</sup>

### 3.25. Slovakya

Slovakya Anayasasında azınlıklarla ilgili ayrıntılı düzenlemeler yer almaktadır. Anayasanın “Başlangıç” bölümünde “Biz Slovak ulusu,...Slovak Cumhuriyeti topraklarında yaşayan ulusal azınlıklar ve etnik gruplarla birlikte, ulusların kendi kaderini tayin hakkını (self-determinasyon) doğal bir hak olarak tanıyarak,...temsilcilerimiz aracılığıyla bu Anayasayı kabul ediyoruz.” ifadesi yer almıştır.

Anayasanın 4 üncü bölümü “Ulusal Azınlıkların ve Etnik Grupların Hakları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yapılan Anayasal düzenleme şöyledir:

Madde 33

Bir ulusal azınlığa veya etnik gruba mensubiyet kişinin aleyhine kullanılamaz.

Madde 34

(1) Slovak Cumhuriyeti’ndeki ulusal azınlık veya etnik gruplara mensup vatandaşların kapsamlı gelişimleri, özellikle diğer ulusal azınlık veya etnik grup üyeleriyle birlikte kendi kültürünü geliştirme hakkı, kendi anadillerinde bilgi edinme ve yayma hakkı, ulusal azınlık kurumlarında [derneklerinde] bir araya gelme hakkı ile eğitim ve kültürel kurumlarını oluşturma ve koruma hakları garanti altındadır. Ayrıntılar kanunla düzenlenir.

(2) Resmi dili öğrenme hakkına yanında, ulusal azınlıklara veya etnik gruplara mensup vatandaşların, kanunla düzenlenen hükümler çerçevesinde, aşağıdaki hakları garanti altındadır:

- a) kendi dilinde eğitim görme hakkı,
- b) resmi iletişimlerde kendi dilini kullanma hakkı,
- c) ulusal azınlıkları ve etnik grupları ilgilendiren meselelere ilişkin kararlara katılma hakkı.

(3) Ulusal azınlığa mensup vatandaşların bu Anayasa tarafından garanti altına alınan haklarının kullanımı, Slovak Cumhuriyeti’nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit edemez veya diğer sakinlerine karşı ayrımcılığa neden olamaz.

Cumhurbaşkanının göreve başlarken ant içmesini düzenleyen 104 üncü maddede ise Cumhurbaşkanının yemin metninde “Slovak halkının ve Slovak Cumhuriyeti’nde yaşayan ulusal azınlık ve etnik grup mensuplarının refahını koruyacağım.” ifadesi yer almaktadır.<sup>86</sup>

Slovakya Anayasasında ülke dışında yaşayan ve başka ülke vatandaşı olan Slovak etnik kökene sahip kişilerle ilgili düzenlemeye de gidilmiştir. Anayasanın 7a maddesine göre “Slovak Cumhuriyeti, yurtdışında yaşayan Slovakların ulusal bilinç ve kültürel kimliklerini

<sup>85</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148 ve List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157.

<sup>86</sup> Slovak Cumhuriyeti Ulusal Konseyi, “Constitution of the Slovak Republic”, Erişim:16/11/2011, <http://www.ncsr.sk/web/Static/en-US/NRSR/Dokumenty/constitution.doc>

destekler. [Slovak Cumhuriyeti] bu amaca ulaşmak ve anavatanları ile ilişkilerini geliştirmek için kurulan kurumlarını [da] destekler.”

Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’yi ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı onaylayan Slovakya, Şartın uygulanışına ilişkin yaptığı bildirimde ülkesinde azınlıkların yaşadığını kabul etmiştir.<sup>87</sup>

### 3.26. Slovenya

Slovenya Anayasasında azınlıklarla ilgili ayrıntılı düzenlemeler yer almıştır.<sup>88</sup> Bir yandan azınlıkların tümünü ilgilendiren konular düzenlenirken, diğer yandan ülkede yaşayan İtalyan ve Macar ulusal toplulukları ile Romanlara ilişkin özel düzenlemelere yer verilmiştir.

Slovenya Anayasasında azınlıklarla ilgili genel düzenleme 61 inci maddede yapılmıştır. Anayasa bu madde ile “herkesin kendi ulusu veya ulusal topluluğu ile bağımlı özgürce ifade etme, kendi kültürünü geliştirme ve ifade etme ile kendi dilini ve yazısını kullanma hakkı olduğunu” kabul etmiştir.

Ülkede yaşayan Macar ve İtalyan ulusal topluluklarına ilişkin düzenlemeler Anayasanın 5, 11 ve 64 üncü maddelerinde yer almıştır. Slovenya Anayasasının 5 inci maddesi ile ülkedeki “kadim (otokton) İtalyan ve Macar ulusal topluluklarının hakları garanti altına alınmıştır. 11 inci madde ile İtalyan ve Macar topluluklarının yerleşik bulunduğu belediyelerde İtalyanca ve Macarcanın da Slovincenin yanında resmi dil olduğu kabul edilmiştir. Slovenya Anayasasının 64 üncü maddesi Slovenya’daki kadim İtalyan ve Macar ulusal topluluklarının özel haklarını ayrıntılı olarak düzenlemektedir. Bu madde aşağıdaki gibidir:

Slovenya’daki Kadim İtalyan ve Macar Ulusal Topluluklarının Özel Hakları

Madde 64

Kadim İtalyan ve Macar ulusal toplulukları ve bunların üyelerinin, özgürce kendi ulusal sembollerini kullanma hakkının yanı sıra ulusal kimliklerini muhafaza edebilmeleri için örgüt kurma ve ekonomik, kültürel, bilimsel ve araştırma faaliyetleri ile birlikte kamu medyası ve yayıncılığı alanlarında faaliyette bulunma hakkı garanti edilmiştir. Kanunlara uygun olarak, bu iki ulusal topluluk ve bunların üyeleri kendi dillerinde eğitim hakkı ile birlikte bu yönde eğitim kurumları kurma ve geliştirme hakkına sahiptir. İki dilli okulların zorunlu olduğu coğrafi bölgeler kanunla belirlenir. Bu ulusal topluluklar ve bunların üyelerinin kökenleri olan milletlerle ve bunların ülkeleriyle münasebetlerini geliştirme hakkı garanti altına alınmıştır. Devlet bu hakların kullanılması için maddi ve moral desteği sağlar.

<sup>87</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148.

<sup>88</sup> Slovenya Anayasa Mahkemesi, “Constitution”, Erişim:16/11/2011, <http://www.us-rs.si/media/full.text.of.the.constitution.pdf>



Haklarını kullanmaları için bu toplulukların üyeleri yaşadıkları coğrafi bölgelerde kendi kendini yönetim kurumları oluştururlar. Kendi kendini yöneten ulusal toplulukların önerisi üzerine devlet bu toplulukları ulusal mevzuat uyarınca bazı fonksiyonları yerine getirmek için yetkilendirebilir ve bu fonksiyonların icrası için kaynak sağlar.

Bu iki ulusal topluluk yerinden yönetim temsil organlarında ve Ulusal Asamble'de doğrudan temsil edilir.

İtalyan ve Macar ulusal toplulukların konumu ve yaşadıkları coğrafi bölgelerde haklarının kullanılması biçimi, bu hakların kullanılmasında kendi kendini yöneten yerel toplulukların sorumlulukları ve bu coğrafi bölgelerin dışında bu ulusal toplulukların üyelerinin kullandıkları hakların hepsi kanunla düzenlenir. Her iki ulusal topluluğun ve bunların üyelerinin hakları bu toplulukların üyelerinin sayısına bakılmaksızın garanti altına alınır.

Münhasıran ulusal toplulukların Anayasadan kaynaklanan hakların kullanılması ve bu toplulukların konumuyla ilgili kanunlar, yönetmelikler ve diğer genel hukuki hükümler, bu ulusal toplulukların temsilcilerinin rızası olmadan kabul edilemez.

Kadim Macar ve İtalyan ulusal topluluklarından ayrı olarak, Slovenya Anayasasının 65 inci maddesi Slovenya'daki Roman topluluğunun statüsünü ve özel haklarıyla ilgili olarak düzenlemenin kanunla yapılacağını belirtmektedir.

Slovenya Anayasası, sınırları dışında yaşayan etnik Slovenlerle ilgili düzenleme de yapmıştır. Anayasanın 5 inci maddesinde yer alan bu düzenlemeye göre, “[Slovenya] komşu ülkelerdeki kadim Sloven ulusal azınlığı ve yurtdışındaki Sloven göçmenler ve işçiler ile irtibatını korur ve anavatanları ile ilişkilerini geliştirir.”

Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı onaylayan Slovenya, bunların uygulanışına ilişkin yaptığı bildirimlerde de ülkesinde azınlıkların yaşadığını kabul etmiştir.<sup>89</sup>

### 3.27. Yunanistan

Yunanistan Anayasasında azınlıklara ilişkin bir düzenleme yer almamıştır. Ancak Yunanistan imzaladığı Lozan Barış Antlaşması'nın 45 inci maddesi ile Yunanistan'da yaşayan Müslüman azınlığa Türkiye'de yaşayan Gayrimüslimlere tanınan hakların aynısını garanti etmiştir.<sup>90</sup>

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalamayan Yunanistan, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi 22 Eylül 1997 tarihinde imzalamış fakat henüz onaylamamıştır.

<sup>89</sup> Bkz. List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148.

<sup>90</sup> İsmail Soysal, **a.g.k.**, s.47-50. Daha geniş bilgi için bkz. Sevin Toluner, “Lozan Azınlıkların Korunması Rejimi ve Batı Trakya Türkleri”, **Cumhuriyetin 75. Yıl Armağanı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1999, s.219-247.

### 3.28. Amerika Birleşik Devletleri

ABD Anayasasında azınlıklara ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak yerli halk olarak Kızılderililere ilişkin düzenleme yer almaktadır. Anayasanın 1 inci maddesinin 8 inci bölümünde Kongre'nin yetkileri sayılırken “Yabancı ülkelerle ve birçok eyalet arasında ve Kızılderili kabileler ile ticareti düzenlemek” hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme, kendilerine ayrılmış topraklarda yaşayan Kızılderilileri ABD vatandaşı olmayan yabancılar gibi gördüğünü ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra Kızılderililerle ilişkileri düzenlemenin Kongre'nin yetkisinde olduğunu, dolayısıyla Kızılderililere tanınacak hakların eyaletler değil, Kongre tarafından düzenlenebileceğini öngörmektedir. “Medeni Haklar” başlığını taşıyan ve 1896'da yürürlüğe giren XIV üncü değişiklik “Birleşik Devletlerde doğmuş veya Birleşik Devletler uyuşuna geçmiş, ve Birleşik Devletler yetkisine tabi olan herkes, Birleşik Devletler'in ve ikamet etmekte oldukları eyaletin vatandaşıdır. Hiç bir eyalet, Birleşik Devletler vatandaşlarının ayrıcalık ve bağımsızlıklarını kısıtlayacak yasa yapmayacak veya uygulamayacak, ve hiç bir eyalet yasal gerekler yerine getirilmeden bir kişiyi yaşamından, özgürlüğünden ya da malından yoksun etmeyecek; ya da kendi yargı yetkisi içindeki bir kişiyi, yasaların eşit koruması dışında bırakmayacaktır.” şeklinde düzenlemeye gitmiştir.<sup>91</sup> Bu maddenin açıklayıcı notunda bu madde çerçevesinde tanınan hakların kendilerine ayrılmış topraklarda yaşayan Kızılderilileri kapsamadığı, onların Kongre tarafından çıkartılan ayrı bir yasa ile vatandaşlık hakkını kazandıkları belirtilmektedir.

## 4. TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA AZINLIKLARLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti anayasasında azınlıklarla ilgili özel düzenlemeler yer almamıştır. Türkiye'nin azınlıklarla ilgili olarak izlediği politika aynı çizgide gelişmiştir. Türkiye “statüleri ikili ya da çok taraflı antlaşmalarla belirlenen grupları azınlık sayma” politikasını kuruluşundan bu yana sürdürmektedir. Uluslararası kuruluşlar çerçevesinde konuya ilişkin yapılan çalışmalarda Türkiye hep aynı tezi savunmuştur.<sup>92</sup> AGİK (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı) Kopenhag Belgesi'ni kabul eden Türkiye, Yürütme Sekreteri'ne gönderdiği bildirimde “ulusal azınlık kavramının ancak ikili ve çok taraflı uluslararası belgelerle statüleri belirlenen grupları kapsadığı”nı vurgulamıştır. Türkiye benzer

<sup>91</sup> Anayasa metni ABD'nin Ankara Büyükelçiliğinin İnternet Sitesinden alınmış ve orada yazıldığı şekilde metne aktarılmıştır. Bkz. Amerikan Büyükelçiliği Ankara Türkiye, “Amerika Hakkında: Amerika Birleşik Devletleri Anayasası: Açıklamalı”, Erişim:17/11/2011, <http://turkish.turkey.usembassy.gov/media/pdf/abd-anayasasi.pdf>

<sup>92</sup> Şeref Ünal, **a.g.k.**, s.127.

görüşleri 1990 Moskova Belgesi ve 1992 Helsinki II Belgesi için yaptığı bildirimlerde tekrarlamıştır.<sup>93</sup>

Türkiye açısından azınlık tanımının yapıldığı en önemli metin Lozan Barış Antlaşması'dır. Lozan'ın "Azınlıkların Korunması" başlığını taşıyan I. Kısım III. Bölümünde (md.37-45) Türkiye'de yaşayan Gayrimüslimler azınlık olarak kabul edilmiştir. Bu maddelerde azınlıklara tanınan haklar ve devletin yükümlülükleri<sup>94</sup> şunlardır:

- Doğum, milliyet, dil, soy veya din ayrımı yapılmaksızın herkesin yaşam ve özgürlüklerini korumayı tam ve eksiksiz sağlamak. (md.38/1)
- Herkesin, kamu düzeni ve ahlak kurallarıyla çatışmadığı sürece, her din, mezhep veya itikadın gereklerini, açıkça veya özel olarak serbestçe yerine getirme hakkı. (md.38/2)
- Ulusal güvenlik veya kamu düzeninin korunması için alınacak önlemler saklı kalmak üzere dolaşım ve göç etme hakkı. (md.38/2)
- Medeni ve siyasi hakların kullanımında eşitlik. (md.39/1)
- Din ayrımı yapılmaksızın kanun önünde eşitlik. (md.39/2)
- Din, itikat veya mezhep farkının hiçbir Türk vatandaşının medeni ve siyasi haklardan yararlanmasında ve kamu hizmet ve görevlerine kabul edilmede, yükseltilmede veya onurlandırılmada, meslek ve iş kollarında çalışmada bir engel teşkil etmemesi. (md.39/3)
- Özel veya ticari ilişkilerde, din, basım veya yayım hususlarında ve sosyal yaşamda herhangi bir dilin serbestçe hiçbir kayıt olmaksızın kullanımı. (md.39/4)

<sup>93</sup> Naz Çavuşoğlu, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, s.18.

<sup>94</sup> Uygulamada Türk vatandaşı Rum, Ermeni ve Yahudi etnik kökenli kişiler Lozan Barış Antlaşmasının azınlıklara tanınan haklardan yararlanmaktadırlar. Gayrimüslim Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Lozan Barış Antlaşması'nın 37-45 inci maddelerinde sayılan haklardan yararlanacağı açık olmakla birlikte, hem Gayrimüslim vatandaşların hangi gruplardan oluştuğu (örneğin Türk vatandaşı Süryanilerin azınlıklara tanınan haklardan yararlanıp yararlanamayacakları), hem de bu maddelerde sayılan bazı hakların kapsamının ne olduğu (örneğin mahkemelerde Türkçeden başka dil konuşanlara uygun kolaylıkların sağlanması ile ilgili düzenlemeden sadece Gayrimüslim vatandaşlara mı yoksa anadili Türkçe olmayan bütün vatandaşlara mı uygulanacağı) konusunda akademik tartışmalar devam etmektedir. Bkz. Baskın Oran, **Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama**, s.49-66.

- Mahkemelerde Türkçeden başka dil konuşanlara uygun kolaylıkların sağlanması yükümü. (md.39/5)
- Müslüman olmayan Türk vatandaşlarının hukuken ve fiilen diğer Türk vatandaşlarına yapılan muamele ve güvenceden yararlanma hakkı. Özellikle, giderleri kendileri tarafından karşılanmak üzere, hayır kurumları, dini ve sosyal kurumlar, okullar ve benzeri eğitim ve öğretim kurumları kurmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini serbestçe kullanmak ve dini ayinlerini serbestçe yapma konusunda eşit muamele görme hakkı. (md.40)
- Eğitim konusunda önemli oranda oturdukları il ve ilçelerde ilköğretimi anadillerinde yapmalarını sağlamak için uygun düşen kolaylıkları gösterme yükümü. Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılma yetkisi saklı tutulmuştur. (md.41/1)
- Bu tür il ve ilçelerde devlet bütçesi, belediye bütçesi veya diğer bütçelerce eğitim, din veya hayır işlerine genel gelirlerden sağlanabilecek paralardan hakkaniyete uygun pay almalarını sağlama yükümü. (md.41/2)
- Aile hukuku ve kişisel statüye ilişkin sorunların, ilgili azınlığın örfleri uyarınca çözümlenmesini sağlayacak önlemleri alma yükümü. (md.42/1)
- Kiliselere, havralara, mezarlıklara ve diğer dini kurumlarına tam bir koruma sağlama yükümü. (42/3)
- Türkiye’de halen mevcut vakıflarına, din ve hayır işleri kurumlarına bütün kolaylık ve izinleri sağlama yükümü ve yeni din ve hayır kurumları kurulması söz konusu olduğunda, bu nitelikteki diğer özel kurumlara tanınan gerekli kolaylığın bunlara da tanınması yükümü. (md.42/3)
- İnançlarına veya dini ayinlerine aykırı davranışta bulunmaya zorlanmama yükümü. (md.43/1)<sup>95</sup>

Türkiye ne Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’yi ne de Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı imzalamamıştır.

---

<sup>95</sup> İsmail Soysal, **a.g.k.**, s.47-50.

## 5. SONUÇ

II. Dünya Savaşı Sonrası dönemde, uluslararası hukukta, eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkeleri üzerine oturtulan azınlık haklarının, zamanla azınlıkları korumada yetersiz kaldığı görülmüş, azınlıklarla ilgili yeni haklar tanınması gerektiği görüşü ağır basmıştır. Bu nedenle, önce BM çerçevesinde oluşturulan Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, sonra Avrupa Konseyi çerçevesinde hazırlanan Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme ile azınlık hakları daha kapsamlı olarak belirlenme yoluna gidilmiştir.

Son zamanlarda, azınlık haklarına uluslararası alanda ilginin artmasının temel nedenleri arasında, Doğu Blokunun çöküşüyle birlikte Avrupa ülkelerinin, etnik uyuşmazlıkların barış ve istikrarı bozucu etkisini azaltma, azınlıklarla ilgili sorunlardan kaynaklanan çatışmaların önlenmesini sağlama çabaları vardır.

Azınlıkların sosyolojik olarak tanımlanması nispeten daha az sorunlu iken, azınlıklarla ilgili olarak kabul edilen bütün uluslararası belgelerde azınlık kavramı tanımsız kalmıştır. Tanımlamanın yapılamaması teknik olanaksızlıktan değil, devletlerin kendi tanımlarıyla bağlı kalma isteklerinden kaynaklanmıştır.

Azınlıklarla ilgili olan bütün uluslararası belgelerde azınlık haklarından değil, azınlıklara mensup kişilerin haklarından bahsedilmiştir. Böyle bir düzenlemeye gidilmesinin altında yatan temel neden, devletlerin azınlıklara, içinde kendi kaderini tayin hakkının da bulunduğu kolektif haklar tanımak istememeleri, grubun kendisini değil, gruba mensup kişiyi özne kabul ederek tanınan hakların bireysel hak olacağını vurgulama arzularıdır. Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme’de hakların “hem bireysel olarak hem de başkalarıyla birlikte topluca” kullanılabileceğinden bahsedilmesi bir yandan kolektif hak olduğunun ima edildiği şeklinde yorumlanabileceği gibi, diğer yandan bu formülasyonla azınlıklara kolektif hak tanınmayacağı dolaylı yoldan ifade edildiği şeklinde de yorumlanabilir.

Yukarıda sözü edilen üç uluslararası andlaşma ve sözleşme ile azınlık gruplarına mensup kişilerin yararlanacağı hakların çerçevesi çizilmiştir. Bu haklar, “Azınlık Haklarının Kapsamı” başlığı altında incelenirken değinildiği gibi, temelde azınlık mensubu kişilerin kendi kimliklerini, kültürlerini, dinlerini, dillerini ve geleneklerini koruma; kendi örgütlerine sahip olma; azınlık dilinde haber ve fikir alma ve verme hürriyetini kapsayan ifade hürriyeti;

kendi kitle iletişim araçlarına sahip olma ve bunları kullanma; azınlık dilini, özel ve kamusal alanlarda kullanma; azınlık dilindeki adını ve soyadını kullanma; kendi azınlık dilini öğrenme ve anadilde eğitim hakkı ile kendi özel eğitim ve öğretim kurumlarını kurma ve yönetme gibi azınlığın çoğunlukla fiili eşitliğini sağlamaya yönelik haklardır.

Uluslararası hukuk metinlerinde azınlık hakları düzenlenirken hakların yanında ödevlere de yer verilmiş, böylece bir denge mekanizması kurulmaya çalışılmıştır. Özellikle Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme düzenlenirken, azınlık haklarının kullanımında devletlerin ülke bütünlüğü ve ulusal egemenliklerine saygı gösterilmesi esası benimsenmiştir. Azınlık mensubu kişilerin devletlerin ülke bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına aykırı faaliyet veya eylemde bulunması, azınlık haklarının kötüye kullanılması yasaklanmıştır.

Bu çalışma kapsamındaki ülkeler Türkiye hariç değerlendirmeye tabi tutulduğunda, ele alınan 28 devletten 14'ünün anayasasında (Almanya, ABD, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, Kıbrıs Rum Yönetimi, Lüksemburg, Malta, Portekiz ve Yunanistan) azınlıklara ilişkin düzenleme yapılmadığı görülmektedir.<sup>96</sup>

İncelenen devletlerden Avusturya, Finlandiya, Letonya, Macaristan, Polonya, Romanya ve Slovenya ülkelerinde yaşayan azınlık gruplarının kimliklerinin korunmasına ve geliştirilmesine katkı sağlayacağını anayasalarında beyan etmişlerdir. Azınlık kültürünün korunmasını ve geliştirilmesini Avusturya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, İsveç, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya anayasal garanti altına almıştır.

Azınlıkların mahalli idarelerde kendileriyle ilgili kararlara katılma hakkını Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya anayasalarında tanımış ülkelerdir.

Azınlıkların kendi örgütlerini ve derneklerini kurma hakkını ise Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya anayasalarında teminat altına almıştır.

Azınlıkların kendi kitle iletişim araçlarına sahip olma hakkını anayasalarında hüküm altına alan tek ülke ise Slovenya'dır.

<sup>96</sup> Ek-1'de görüleceği üzere 15 ülke anayasasında azınlıklara ilişkin düzenleme yoktur. Ancak İspanya ve Belçika eşit haklara sahip bölgelerden ve topluluklardan oluştuğu için onu oluşturan etnik unsurlar azınlık olarak değil, devleti oluşturan eşit parçalar olarak anlaşılmalıdır. İngiltere ise yazılı bir anayasaya sahip olmadığı için azınlıklara ilişkin düzenlemeye yer vermemiş görünmektedir. Metin içinde anlatıldığı gibi İskoç, Gal ve İrlandalı etnik kökenine sahip vatandaşları azınlık hakları olarak ele alınan haklardan daha geniş haklara sahip bulunmaktadır. Sonuç olarak, gerçekte 12 ülkede azınlıklarla ilgili anayasal düzenleme yapılmamıştır.

Estonya, Polonya, Slovakya ve Slovenya azınlıkların kendi eğitim kurumlarına sahip olma hakkını anayasalarında teminat almışlardır. Anadilde eğitim hakkı ise Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Macaristan, Romanya, Slovakya ve Slovenya anayasalarında garanti edilmiştir. Azınlıkların kendi dilini öğrenme hakkı olduğu Bulgaristan, Finlandiya, İtalya, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya anayasalarında açıkça belirtilmiştir. Azınlık dillerinin azınlıkların yoğun olarak yaşadıkları yerlerde mahalli idari makamlarla ilişkilerde kullanılmasına ilişkin düzenleme Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Macaristan, Romanya, Slovakya ve Slovenya anayasalarında yer almaktadır. Macaristan azınlık dilindeki adı ve soyadını kullanma hakkını anayasasında teminat altına almıştır.

İncelenen ülkelerin bir kısmında ülke sınırları dışında yaşayan kendi etnik grubuna mensup azınlıklarla ilişkilerin geliştirileceği yönünde anayasalarda ifadeler rastlanmıştır. Bu ülkeler Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır.

Görülebileceği üzere ülke anayasalarında azınlık haklarıyla ilgili ayrıntılı düzenlemeler daha çok eski Doğu Bloku ülkeleri tarafından yapılmıştır. Bunun temel nedeninin AB'nin bu ülkeleri etnik sorunlarını çözmeden AB üyesi yapmak istememesi olduğu söylenebilir. Söz konusu ülkeler nispeten yakın dönemde yeni anayasalara sahip oldukları için azınlık haklarıyla ilgili uluslararası andlaşmalarda yer alan azınlık haklarını kendi anayasalarına da taşımışlardır.

İncelenen ülkelere anayasalarında azınlıklara ilişkin düzenleme yapmayan ülkelere Almanya, Danimarka, Hollanda, İrlanda, Kıbrıs Rum Yönetimi ve Portekiz taraf oldukları uluslararası andlaşmaların gereği olarak ülkelerinde azınlık gruplarının varlığını kabul etmişler ve azınlık haklarıyla ilgili düzenlemeleri kendi kanunlarında ve daha alt mevzuatlarında yapmışlardır. Bu kategoride yer alan İspanya, Belçika ve İngiltere, ülkelerindeki farklı etnik gruplara azınlık haklarının ötesinde geniş haklar tanıdıkları görülmektedir. Anayasalarında azınlıklarla ilgili düzenleme yapmayan ülkelere küçük yüzölçümüne ve az nüfusa sahip Malta ve Lüksemburg Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'ye taraf olmuşlar ve yaptıkları bildirimde ülkelerinde azınlık gruplarının bulunmadığını beyan etmişlerdir. Bütün bunlar dikkate alındığında, Türkiye hariç incelenen ülkeler içinde azınlıklarla ilgili uluslararası andlaşmalara taraf olmayan ve anayasasında da düzenleme yapmayan üç ülke kalmaktadır: ABD, Fransa ve Yunanistan.

## 6. KAYNAKÇA

### Kitap ve Makaleler

ARSAVA, Ayşe Füsün, **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No:579, Ankara, 1993.

CAPOTORTI, Francesco, **Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities**, United Nations, New York, 1991.

ÇAVUŞOĞLU, Naz, “Azınlıkların Korunmasına İlişkin Uluslararası Normlar”, **Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, der. Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı, TESEV Yayınları, İstanbul, 2005, s.241-261.

\_\_\_\_\_, **Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları**, Su Yayınları, İstanbul, 2001.

\_\_\_\_\_, “Azınlık Nedir?” **İnsan Hakları Yıllığı**, Cilt 19-20 (1997-1998), s.93-101.

KURUBAŞ, Erol, **Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

ORAN, Baskın, **Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2004.

\_\_\_\_\_, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3. Basım, İmaj Yayınevi, Ankara, 2000.

SOYSAL, İsmail, **Türkiye’nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1965.

TERZİOĞLU, Süleyman S., **Uluslararası Hukukta Azınlıklar ve Anadilde Eğitim Hakkı**, Alp Yayınevi, Ankara, 2007.

TOLUNER, Sevin, “Lozan Azınlıkların Korunması Rejimi ve Batı Trakya Türkleri”, **Cumhuriyetin 75. Yıl Armağanı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1999, s.219-247.

ÜNAL, Şeref, **Milletlerarası Hukuk Açısından Güneydoğu Sorunu ve Terörle Mücadele**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1997.

ÜSTEL, Füsün, “Ulusal Devlet ve Etnik Azınlıklar”, **Birikim**, No.73 (Mayıs 1995), s.12-18.

YILDIZ, Ahmet, **Etnik Yapının Siyasi Yapılanmaya Etkisi (Belçika, Birleşik Krallık, Finlandiya, Fransa, Hollanda)**, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Birimi, Hukuk ve Siyaset Bilimi Rapor No.43, 1994.

\_\_\_\_\_, **Milli Bütünleşmede İspanya Modeli**, TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Birimi, Hukuk ve Siyaset Bilimi Rapor No.37, 1993.

### İnternet Kaynakları

Amerikan Büyükelçiliği Ankara Türkiye, “Amerika Hakkında: Amerika Birleşik Devletleri Anayasası: Açıklamalı”, Erişim:17/11/2011,  
<http://turkish.turkey.usembassy.gov/media/pdf/abd-anayasasi.pdf>

Avrupa Konseyi, “European Charter for Regional or Minority Languages CETS No.: 148”, Erişim:12/11/2011,



<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=148&CM=8&DF=12/11/2011&CL=ENG>

Avrupa Konseyi, “Framework Convention for the Protection of National Minorities CETS No.: 157”, Erişim:12/11/2011, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=157&CM=8&DF=12/11/2011&CL=ENG>

Avrupa Konseyi, “List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 148”, Erişim:12/11/2011, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=148&CM=8&DF=12/11/2011&CL=ENG&VL=1>

Avrupa Konseyi, “List of Declarations Made with Respect to Treaty No. 157”, Erişim:12/11/2011, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=8&DF=12/11/2011&CL=ENG&VL=1>

Avrupa Konseyi, “Report Submitted by Ireland Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities”, Erişim:17/11/2011, [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3\\_FCNMdocs/PDF\\_1st\\_SR\\_Ireland\\_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_1st_SR_Ireland_en.pdf)

Avrupa Konseyi, “Second Report Submitted by Portugal Pursuant to Article 25, Paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities”, Erişim:17/11/2011, [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3\\_FCNMdocs/PDF\\_2nd\\_SR\\_Portugal\\_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_2nd_SR_Portugal_en.pdf)

Avrupa Konseyi, “Third Report Submitted by Spain Pursuant to Article 25, Paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities”, Erişim:17/11/2011, [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3\\_FCNMdocs/PDF\\_3rd\\_SR\\_Spain\\_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_3rd_SR_Spain_en.pdf)

Avusturya Dışişleri Bakanlığı, “Österreichische Bundesverfassungsgesetze”, Erişim:5/11/2011, [http://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user\\_upload/bmeia/media/4-Oesterreich\\_Zentrale/182\\_bv\\_deu\\_eng\\_frz.pdf](http://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/bmeia/media/4-Oesterreich_Zentrale/182_bv_deu_eng_frz.pdf)

Birleşmiş Milletler, “International Covenant on Civil and Political Rights”, Erişim:12/11/2011, [http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg\\_no=IV-4&chapter=4&lang=en](http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en)

Bulgaristan Cumhuriyeti Ulusal Meclisi, “Constitution”, Erişim:5/11/2011, <http://www.parliament.bg/en/const>

Çek Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi, “Constitution of the Czech Republic”, Erişim:6/11/2011, <http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/1993/1.html>

Çek Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, “Charter of Fundamental Rights and Freedoms”, Erişim:6/11/2011, [http://www.concourt.cz/view/czech\\_charter](http://www.concourt.cz/view/czech_charter)

Estonya Cumhurbaşkanlığı, “Constitution of the Republic of Estonia”, Erişim:6/11/2011, <http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html>

Finlandiya Adalet Bakanlığı, “The Constitution of Finland”, Erişim:7/11/2011, [http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv\\_1.pdf](http://www.om.fi/uploads/54begu60narbnv_1.pdf)

- İspanya Senatosu, “Spanish Constitution”, Erişim:10/11/2011, <http://www.senado.es/constitu i/indices/consti ing.pdf>
- İsveç Parlamentosu, “The Instrument of Government”, Erişim:10/11/2011, [http://www.riksdagen.se/templates/R\\_Page\\_6307.aspx](http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_6307.aspx)
- İtalya Senatosu, “Constitution of the Italian Republic”, Erişim:11/11/2011, <http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione inglese.pdf>
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası”, Erişim:16/11/2011, [http://www.trncinfo.com/\\_images/belgeler/4/1960%20Kıbrıs\\_Cumhuriyeti\\_Anayasası.pdf](http://www.trncinfo.com/_images/belgeler/4/1960%20Kıbrıs_Cumhuriyeti_Anayasası.pdf)
- Legislationonline, “The Belgian Constitution”, Erişim:6/11/2011, <http://legislationline.org/download/action/id/1744/file/b249d2a58a8d0b9a5630012da8a3.pdf>
- Legislationonline, “Resolution of the Presidium of the Czech National Council of 16 December 1992 on the Declaration of the Charter of Fundamental Rights and Basic Freedoms as a Part of the Constitutional Order of the Czech Republic”, Erişim:6/11/2011, <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/5798/preview>
- Letonya Anayasa Mahkemesi, “The Constitution of the Republic of Latvia”, Erişim:12/11/2011, <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=2&mid=8>
- Litvanya Anayasa Mahkemesi, “Constitution of the Republic of Lithuania”, Erişim:12/11/2011, [http://www.lrkt.lt/Documents2\\_e.html](http://www.lrkt.lt/Documents2_e.html)
- Macaristan Hükümeti, “The Fundamental Law of Hungary”, Erişim:12/11/2011, <http://www.kormany.hu/download/4/c3/30000/THE%20FUNDAMENTAL%20LAW%20OF%20HUNGARY.pdf>
- Polonya Temsilciler Meclisi, “The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997”, Erişim:13/11/2011, <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>
- Portekiz Parlamentosu, “Constitution of the Portuguese Republic”, Erişim:13/11/2011, [http://app.parlamento.pt/site\\_antigo/ingles/cons leg/Constitution VII revisao definiti ve.pdf](http://app.parlamento.pt/site_antigo/ingles/cons leg/Constitution VII revisao definiti ve.pdf)
- Romanya Temsilciler Meclisi, “Constitution of Romania”, Erişim:13.11.2011, <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371>
- Slovak Cumhuriyeti Ulusal Konseyi, “Constitution of the Slovak Republic”, Erişim:16/11/2011, <http://www.ncsr.sk/web/Static/en-US/NRSR/Dokumenty/constitution.doc>
- Slovenya Anayasa Mahkemesi, “Constitution”, Erişim:16/11/2011, <http://www.us-rs.si/media/full.text.of.the.constitution.pdf>

## 7. EKLER

## EK 1: İNCELENEN ÜLKE ANAYASALARINDA AZINLIKLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

ÜLKELER	A.Y.*DA DÜZEN- LEME YOK	ANAYASADA AZINLARA TANINAN POZİTİF HAKLAR									
		Kimliğini Koruma	Kültürünü Koruma	Kendileriyle İlgili Kararlara Katılma	Kendi Örgütlerini Kurma	Kendi Kitle İletişim Araçlarına Sahip Olma	Kendi Eğitim Kurumlarını Kurma	Anadilde Eğitim	Kendi Dilini Öğrenme	Dillerini İdari Makamlara İlişkilerde Kullanma	Azınlık Dilindeki Adını ve Soyadını Kullanma
Almanya	✓										
ABD	✓										
Avusturya		md.†8	md.8								
Belçika	✓ ‡										
Bulgaristan			md.54						md.36		
Çek Cum. (THÖŞ)§			md.25	md.25	md.25			md.25		md.25	
Danimarka	✓										
Estonya					md.50		md.37	md.37		md.51	
Finlandiya		Bl.2/Ks. 17**							Bl.2/Ks.17	Bl.2/Ks.17	
Fransa	✓										
Hollanda	✓										
İngiltere	✓										
İrlanda	✓										
İspanya	✓ ††										

\* A.Y.: Anayasa

† md.: madde

‡ Belçika Anayasası Belçika'yi "üç toplumlu ve dört bölge" bir devlet olarak tanıdığından, azınlık-çoğunluk ilişkisinden ziyade bir arada yaşama iradesinden bahsedilebilir.

§ THÖŞ: Temel Haklar ve Özgürlükler Şartı (Çek Cumhuriyeti Anayasasının 3 üncü maddesi THÖŞ'ü Anayasanın bir parçası olarak nitelemektedir.

\*\* Bl.2/Ks.17: Bölüm 2/Kısım 17

†† İspanya Anayasası, ülkeyi üç tarihi özerk topluluk, özel yasayla düzenlenmiş bir özerk topluluk, 12 normal özerk topluluk ve bir başkent bölgesinden oluşan toplam 17 bölgesel birim halinde düzenlemiştir. Bu nedenle bütün topluluklar eşit konumda olduğundan, Belçika gibi İspanya'da da azınlık-çoğunluk ilişkisinden ziyade bir arada yaşama iradesinden bahsedilebilir. Bu düşüncenin bir sonucu olarak, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı onaylayan İspanya, söz konusu anlaşmalar gereğince Avrupa Konseyi'ne sunduğu devlet raporlarında azınlık olarak sadece Romanlardan bahsetmektedir. Bkz.

ÜLKELER	A.Y.* DA DÜZENLEME YOK	ANAYASADA AZINLARA TANINAN POZİTİF HAKLAR									
		Kimliğini Koruma	Kültürünü Koruma	Kendileriyle İlgili Kararlara Katılma	Kendi Örgütlerini Kurma	Kendi Kitle İletişim Araçlarına Sahip Olma	Kendi Eğitim Kurumlarını Kurma	Anadilde Eğitim	Kendi Dilini Öğrenme	Dillerini İdari Makamlara İlişkilerde Kullanma	Azınlık Dilindeki Adını ve Soyadını Kullanma
İsveç			Yn.Yp.md.2*								
İtalya									md.6		
Kıbrıs Rum Yön.	✓										
Letonya		md.114	md.114						md.114		
Litvanya			md.37		md.45			md.45	md.37		
Lüksemburg	✓										
Macaristan		md.xxix	md.xxix					md.xxix		md.xxix	md.xxix
Malta	✓										
Polonya		md.35	md.35	md.35	md.35		md.35		md.35		
Portekiz	✓										
Romanya		md.6			md.62			md.32	md.32	md.120	
Slovakya			md.34	md.34	md.34		md.34	md.34	md.34	md.34	
Slovenya		md.61	md.61		md.11	md.11	md.11	md.11	md.11	md.61,11	
Yunanistan	✓										
Türkiye	✓										
<b>Toplam</b>	<b>15</b>	<b>7</b>	<b>10</b>	<b>3</b>	<b>7</b>	<b>1</b>	<b>4</b>	<b>7</b>	<b>9</b>	<b>7</b>	<b>1</b>

Avrupa Konseyi, “Third Report Submitted by Spain Pursuant to Article 25, Paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities”, Erişim:17/11/2011, [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3\\_FCNMdocs/PDF\\_3rd\\_SR\\_Spain\\_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_3rd_SR_Spain_en.pdf)

\* Yn.Yp.: Yönetimin Yapısı (İsveç Anayasası 4 Temel Kanununun birleşiminden oluşmaktadır. Bunlardan biri de “Yönetimin Yapısı” başlığını taşımaktadır.

**Değerli ARMER Kullanıcısı,**

ARMER çalışmalarına göstermiş olduğunuz ilgi için teşekkür ederiz. Doğru, nesnel, tarafsız ve güvenilir bir şekilde hazırlanıp zamanında sunulan çalışmalarımızla sizlere daha faydalı olabilmeyi hedefliyoruz. Aşağıdaki değerlendirme formunu doldurup bize ulaştırmanız daha kaliteli bir hizmet üretmemize katkı sağlayacaktır.

Saygılarımızla

**ARMER**

**Çalışmanın Adı:**

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kanaatim Oluşmadı	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
Çalışma yeterli ve tatminkar					
Çalışmanın dili sade ve anlaşılır					
Çalışmadan yararlandım					
Çalışmanın geliştirilmeye ihtiyacı var					

**Kendimizi geliştirmek ve sizlere daha iyi hizmet verebilmek için varsa lütfen diğer görüş ve önerilerinizi belirtiniz.**

isim, tarih, imza

**Araştırma Merkezi Müdürlüğü**  
Adres: B Blok 2.Kat 6 Numaralı Banko  
Tel.: 420 6666-6838  
Faks: 420 78 00  
E-posta:iletisim.armer@tbmm.gov.tr